

גמרא סדורה

מסכת פסחים

פרק ג' - "ואלו עוברין"

לימוד פרק זה לעילוי נשמת
זוהרה בת אסתר דדון ז"ל
כמעט כל חייה הייתה עיוורת לחלוטין
וטיפלה בילדיה במסירות ובאחריות

המהדורה המאהיבה את הגמרא על לומדיה
מעניקה חווית הצלחה ושמחה
מאפשרת לימוד מהיר ובהיר בעיין ובהבנה

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמיין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ד. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד, פיסוק

החלוקה לסוגיות ופסקאות

שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודיך" ודניאל ברק ווינט.

מסכת פסחים פרק ג' - "ואלו עוברין"

רס"י

מתני'

ואלו עוברין. עליהן בבל יראה
ובבל ימצא וכולהו מפרש להו
בגמרא זיתוס וזומן וקולן
ועמילן. תכשיטי נשים. בגמרא
מפרש:

מין דגן. חמשה מינין חיטין
ושעורין וכוסמין ושכולת שועל
ושיפון:

ואין בהן כרת. אם אכלן אבל
לאו יש באכילתן ובגמרא יליף
לה כולה:

גמ'

מטמטס. לשון סתימה:

מסמא את העינים משום
מילחא. מלח סדומית יש
שמסמא את העינים כשנוגע
במלח וחוזר ונוגע בעין:

נסיובי דחלבא. מישגיא {מי-
גבינה, נסיוב החלב}:

קומניתא דאומא. עיפושא פת
שמתעפש לאחר זמן בתוך
הכותח:

וכופפין את הקומה. כלומר
מתישין כוחו:

ירק חי. כגון כרישין ובצלים
וחזרין כשאוכל מהן הרבה
תמיד:

דסמידא. סולת:

דצפירתא דלא אפתח. עו שלא
ילדה:

עתיק עתיקי. ישן של שלש
שנים:

כל דמעלי. לחולי זה קשה לזה
המועיל ללב קשה לעינים או
לאחד מתחלואי שאר האברים:
זנגבילא. זינזיבר"א
{יינזיבר"א: זנגוויל}

1. מב, א-ב

משנה

ואלו עוברין בפסח: כותח הבבלי,

ושכר המדי,

וחומץ האדומי,

וזיתוס המצרי,

וזומן של צבעים,

ועמילן של טבחים,

וקולן של סופרים.

רבי אליעזר אומר:

אף תכשיטי נשים.

זה הכלל:

כל שהוא ממין דגן - הרי זה עובר בפסח.

הרי אלו באזהרה, ואין בהן משום כרת.

גמרא

תנו רבנן:

"ש'לשה דברים נאמרים בכותח הבבלי: מטמטס את הלב,
ומסמא את העינים,
ומכחיש את הגוף".

"מטמטס את הלב" - משום נסיובי דחלבא.

"ומסמא את העינים" - משום מילחא.

"ומכחיש את הגוף" - משום קומניתא דאומא.

תנו רבנן:

"ש'לשה דברים מדבין הזבל,

וכופפין את הקומה,

ונוטלין אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם.

אלו הן: פת קיבר,

ושכר חדש,

וירק חי".

תנו רבנן:

"ש'לשה דברים ממעטין את הזבל,

וזוקפין את הקומה,

ומאירין את העינים.

אלו הן: פת נקיה,

בשר שמו,

וניו ישו".

מבב, "פת נקיה" - דסמידא.

"בשר שמו" - דצפירתא דלא אפתח.

"ניו ישו" - עתיק עתיקי.

כל מיילי דמעלי להאי - קשה להאי,

ודקשה להאי - מעלי להאי,

רש"י

כל דמעלי. לחולי זה קשה לזה המועיל ללב קשה לעינים או לאחד מתחלואי שאר האברים: **זנגבילא.** זינזיבר"א {יינייבר"א: זנגוויל}

בר: מִזְנֵגְבִילָא רְטִיבָא,
וּפְלִפְלִי אֲרִיכְתָא,
וּפֶת נְקִיָּה,
וּבָשָׂר שָׁמוֹן,
וְיִין יָשׁוֹן,
דְּמַעְלֵי לְכוּלֵי גּוּפֵיהּ.

רפ"י

2. מב, ב

דרמו ביה מי שערי. שמטילין לתוכו מי שעורין כגון שכר שלנו ועושין אותו במדי שכר המדי. לפי שבאותן הימים אין נוהגין לעשות שכר אלא מתמרים ובמדי עושין שכר ממי שעורין כעין אותן שלנו קרי ליה שכר המדי:

דרמו ביה מי שערי. בין נותנין שעורין שלמים כדי להחמיצו לפי שינם טוב ואינו בא לידי חימוץ עד שנותנין לתוכו שעורין:

בתחילה. כשבית המקדש קיים היו מביאין נסכים מיהודה ובזכות הנסכים היה טעם בינם ולא היה מחמיץ כו':

אמלאה החרבה. רישא דקרא יען אמרה צור לירושלים האח וגו' אתמלא מן חורבנה של ירושלים וצור מאדום היא:

ולאם מלאם יאמץ. כשעשו גבור יעקב חלש אין מלכות שניהם מתקיים יחד:

תמד. בפ"ט {יין-שמרים (בעל איכות גרועה)} לפי שהיין היה טוב ואינו מחמיץ וסתם חומץ שלהם מן תמד היה בא:

ועכשיו. בטל טעם היין וממהר להחמיץ:

פטור. מלעשר שהרי אין כאן אלא מים שלא מצא אלא כדי מדתו ואע"ג דחזותיה וטעמא חמרא קיוהא דפירא בעלמא הוא דעייל ביה:

ורבי יהודה מחייב. דאזיל בתר חזותא וטעמא:

הכי קאמר. מתניתא קמייטא לא נחשדו עמי הארץ מלעשר את התמד לפי שאינו חשוב בעיניהם לפיכך הלוקחו ממנו פטור מן הדמאי: ואי בעית אימא נחשדו רבי יהודה במתניתא קמייטא טעמיה משום דפטור אפ"י ממעשר ודאי ובתמד דפורצני קאמר שנותנין מים בחרצנין והוא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיון התוסס והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא והא דקתני ר' יהודה מחייב בדרווקא שנותנין בשמרים מים והוא נמי תמד בההוא מחייב ר' יהודה אע"ג דלא מצא אלא כדי מדתו לפי שהיין של שמרים מעורב בו ומן המים נשאר בשמרים:

"שכר המדי" - דרמו ביה מי שערי.
"וחומץ האדומי" - דשדו ביה שערי.

אמר רב נחמן בר יצחק:

בתחלה - קשהו מביאים נסכים מיהודה,

לא היה יינם של יהודה מחמיץ, עד שנותנין לתוכן שעורין,

והיו קורין אותו 'חומץ' סתם.

ועכשיו - אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין, וקורין אותו 'חומץ האדומי',

לקיים מה שנאמר: "אמלאה החרבה"²³⁰ (יחזקאל כו, ב),

אם מלאה זו - חרבה זו,

ואם מלאה זו - חרבה זו.

רב נחמן בר יצחק אמר:

מהכא: "ולאם מלאם יאמץ"²³¹ (בראשית כה, כג).

תניא:

"אמר רבי יהודה:

ביהודה, בראשונה: הלוקח חומץ מעם הארץ - אינו צריך לעשר,

מפני שחזקה אינו בא אלא מן התמד.

ועכשיו: הלוקח חומץ מעם הארץ - צריך לעשר,

שחזקתו אינו בא אלא מן היין".

וסבר רבי יהודה: תמד - לאו בר עשורי הוא!?

והא תנן:

"המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו - פטור.

ורבי יהודה מחייב".

הכי קאמר: לא נחשדו עמי הארץ על התמד.

אי בעית אימא: נחשדו,

ולא קשיא:

הא - בדרווקא,

הא - בדפורצני.

²³⁰ בן אדם יען אשר אמרה צור על ירושלים האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי אמלאה החרבה

²³¹ ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר

רש"י

קורטמי. מוריקי"א קרו"ג
קרו"ו: כרכום [מוריקא היא
 מילה ארמית- ואינה שייכת
 ללעז. ראה שבת פט:] :
וסימניך. שלא תטעה מאן אמר
 חיטי ומאן אמר שערי:
סמ"ך סמ"ך. רב יוסף שיש
 סמ"ך בשמו אמר שערי לישנא
 אחרינא וסימניך סיסני כלי
 ששמו כן כדאמרינן (בכתובות)
 (בי"מ דף סז): ואי אגבינהו
 בסיסני קנה ושם כלי זה היא
 סימן לגירסא זו דרב יוסף אמר
 שערי שני סמכ"ן יחד:
תרו להו. שורין אותן יחד:
מדבחה ועד עצרתא. מפסח ועד
 עצרת:

דקמיט. עצור מנקביו:
מרפי ליה. משלשלו:
ודרפי קמיט ליה. למי שיש לו
 שילשול מעצרו:
סכנתא. שמשלשל יותר מדאי:
מיא דחירוא. מי סובין:
דצבעו בהו לבא. סרכ"א
 {פרק"א: עור אדום [ראה
 בספר על מוצא מילה זו]} :
פירורא דאושכפי. גלוי"ד {דבק
 חזק} והרצענים מדבקין בו את
 העור כשמתחלק לשתיים או
 מדבקין שתי עורות יחד לעשותן
 עבה ודרכן לתת בה קמח של
 שיפון ולקמיה מפרש מאי של
 סופרים:

טיפולן של בנות עשירים.
 שהיא של סולת משיירות
 משיריהן לבנות סופרים
 מלמדי תינוקות שהן עניים
 ומטיפולן של בנות עניים לא
 מצי למימר דעניות אין להן
 סולת אלא סיד טיפול לשון
 מטפל ומדביק אותו דבר או
 סיד או סולת על בשרן להשיר
 השער:

והא תני ר' חייא. ויהיב סימנא
 בהני דמתני' ואמר ארבע מיני
 מדינה שנינו בהם הצריכין לכל
 אדם בין אומן בין לא אומן
 שהרי למאכל או לרפואה
 עשוין כותח שכר וחומץ
 וזיתום אבל זומן אינו ראוי
 אלא לצבעים וקולן של סופרים
 ועמילן של נחתומין נייר עשוי
 מעשבים ע"י דבק שקורין גלוי"ד
 {דבק חזק} :

3. מב, ב

[וְאֵלּוּ עוֹבְרֵינּוּ בְּפֶסַח... וְזִיתוֹם הַמְצָרִי ... [זֶה הַכֶּלֶל: כֹּל שֶׁהוּא מְמִינׁ דָּגָן - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּפֶסַח"] .

מאי "זיתום המצרי"?

תנא רב יוסף:
 תלתא שערי,
 תלתא קורטמי,
 ותלתא מלחא.

רב פפא מפיק שערי ומעיל חיטי.

וסימניך: סיסני.

תרו להו,
 וקלו להו,
 וטחני להו,
 ושתו להו מדיבחה ועד עצרתא.
 דקמיט - מרפי ליה,
 ודרפי - מקמיט ליה.
 לחולה,
 ולאשה עוברת - סכנתא.

"וזומן של צבעים" וכו'.

הכא תרגמו: מיא דחירוי דצבעי בהו לבא.

"ועמילן של טפחים" וכו'.

פת תבואה שלא הביאה שלישי, שמניחה על פי קדירה ושואבת הזוקמא.

"וקולן של סופרים" וכו'.

הכא תרגמו: פרורא דאושכפי.

רב שמי מהזנאה אמר:
 זה טיפולן של בנות עשירים, שמשיירות אותו לבנות עניים.

איני?!

והא תנא רבי חייא:

"ארבעה מיני מדינה,

ושלשה מיני אומנות".

ואי אמרת: טיפולן של בנות עשירים, מאי "מיני אומנות" איכא?

ואלא מאי? פרורא דאושכפי?
 אמאי קרי ליה האי "קולן של סופרים"?
 'קולן של רצענין' מיבעיא ליה!

אמר רב אושעיא:

לעולם פרורא דאושכפי, ואמאי²³² קרי ליה "קולן של סופרים"?
 דסופרים גמי מדבקין בהו נגירותיהן.

²³² הגהות הב"ח. גירסת וילנא: ומאי

כ"י

תכשיטי נשים. הוא כחל ושרק
ובשמים שתולות בצואריהן
להריח ומאי חמץ איכא:
**שהגיעו לפרקן ולא הגיעו
לשנים.** שיש להן שערות כאילו
הגיעו לפרקן והן לא הגיעו לכלל
שנים ובושות על כך:
עשירות טופלות אותן בסולת.
ומשיר את השער:
אנפיקינון. במנחות תנן
אנפיקינון לא יביא ומפרש ר'
יהודה אנפיקינון הוא שמן זית
כו':
סטכת. לא איתפרש:
ומעדן את הבשר. אשקלייר"א
{**אישקלייר"א: מבריק,**
מצחצח }:

4. מב, ב - מג, א

"ואלו עוברין בפסח... [**רבי אליעזר אומר:** אף תכשיטי נשים.
זה הכלל: כל שהיא ממין דגן - הרי זה עובר בפסח].

"תכשיטי נשים" - סלקא דעתך?!

אלא אימא: אף טיפולי נשים.

דאמר רב יהודה אמר רב:

מג, א בנות ישראל ^ שהגיעו לפרקן, ולא הגיעו לשנים,

בנות עניים - טופלות אותן בסיד,

בנות עשירים - טופלות אותן בסולת,

בנות מלכים - בשמן המור,

שנאמר: "**ששה חדשים בשמן המור**"²³³ (אסתר ב, יב).

מאי "שמן המור"?

רב הונא בר ירמיה אומר:

סטכת.

רב ירמיה בר אבא אמר:

שמן זית שלא הביא שלישי.

תניא:

"**רבי יהודה אומר:**

אנפיקינון - שמן זית שלא הביא שלישי.

ולמה סכין אותו?

מפני שמשיד את השיער ומעדן את הבשר."

²³³ ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקוץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלא ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המור וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים

רפ"י

שיהא בקי בהן. שידע ממה הן עושין אותו שיהא נזהר בהן כשיביאו לו כותח ידע שיש חלב ויש שם חמץ אם פסח הוא: **מתכילתא.** שום לפתן ללפת בו את הפת: **כיון דשמע.** שקראו שמו כותח: **פירש.** שבקי היה וידע שיש שם חלב:

5. מג, א

"זה הכלל: כל שהוא ממין דגן [- הרי זה עובר בפסח]."

תנא:

"אמר רבי יהושע:

וכי מאחר ששנינו: "כל שהוא מין דגן - הרי זה עובר בפסח", למה מנו חכמים את אלו? כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן."

כי הא דתהוא בר מערבא איקלע לבבל, הוה בישרא בהדיה, אמר להו: קריבו לי מתכילתא. שמע דקאמרי: קריבו ליה כותח. כיון דשמע כותח - פירש.

6. מג, א-ב

רס"י

מאן תנא. דמתניי דאית ליה חמץ דגן גמור שנתערב במין אחר ואינו בעין שנימוח אי נמי חמץ נוקשה רע ואיתיה בעיניה מוזהרין על אכילתו בלאו דקתני מתניתין כותח הבבלי ושכר המדי חמץ דגן גמור אלא שנתערב בדבר אחר ותכשיטי נשים בעיניה הוא אבל נוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה וקתני באזהרה דעובר עליהן בלאו:

שיאור. שלא נתחמץ כל צורכו שיאור פליגי במתניי ר"מ קרי שיאור את שהכסיפו פניו וזהו תחלת חימוצו ולר' יהודה הוי שיאור שהתחיל ליסדק כבר סדקין דקין כקרני חגבים אחד לכאן ואחד לכאן אבל שהכסיפו פניו לרבי יהודה מצה היא ולר"מ קרני חגבים חמץ גמור הוא והכא הכי קאמר שיאור ישרף דאסור בהנאה שיאור דר"מ הכסיפו פניו ישרף לר"מ ושיאור דרבי יהודה ישרף לר' יהודה וסיפא דקתני ונותנו לפני כלבו אליבא דרבי יהודה קאמר ליה ואשיאור דר"מ קאי והאוכלו בארבעים אתאן לר"מ כלומר לר"מ האוכלו לשיאור זה שרבי יהודה מתיר בהנאה סופג את הארבעים אלמא שמעינן ליה לר"מ דאית ליה חדא מהני תרתי דמתניי דקאמר נוקשה בעיניי בלאו כגון שיאור דנוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה הואיל והחמץ קצת ולא גמר ולהחמיץ עיסות אחרות כשאור נמי לא חזי וקאמר בלאו וכ"ש חמץ גמור ע"י תערובת דקסבר רב יהודה ע"י תערובת חמיר מנוקשה בעין והאי לאו דנוקשה נפקא ליה מכל מחמצת לא תאכלו כל רבויא הוא כדלקמן:

ועל עירובו בלאו. מכל מחמצת כדלקמן:
מ"ט לא אמר כדרב יהודה. דמוקי מתניתין כר"מ: רב נחמן ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת:

"הרי אלו באזהרה"

מאן תנא דחמץ דגן גמור על ידי תערובות, ונוקשה בעיניה - בלאו?

אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר היא.

דתניא:

"שיאור - ישרף,

ונותנו לכלבו,

והאוכלו - בארבעים".

הא גופא קשיא:

אמרת: **"שיאור ישרף"** - אלמא: אסור בהנאה, והדר תני: **"ונותנו לפני כלבו"** - אלמא: מותר בהנאה!

הכי קאמר: **"שיאור - ישרף"** - דרבי מאיר, לרבי מאיר, דרבי יהודה, לרבי יהודה.

"ונותנו לפני כלבו" - דרבי מאיר, לרבי יהודה.

"והאוכלו בארבעים" - אתאן לרבי מאיר.

ושמעין ליה לרבי מאיר: נוקשה בעיניה - בלאו, וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת.

רב נחמן אמר:

רבי אליעזר היא.

דתניא:

"על חמץ דגן גמור - ענוש ברת,

על עירובו - בלאו,

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

על חמץ דגן גמור - ענוש ברת,

על עירובו - בלא כלום".

ושמעין ליה לרבי אליעזר,

דאמר: חמץ דגן גמור על ידי תערובת - בלאו, וכל שכן נוקשה בעיניה.

ורב נחמן,

מאי טעמא לא אמר רב יהודה?

אמר לך:

דילמא עד כאן לא קאמר רבי מאיר ה"תם אלא נוקשה בעיניה, אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת - לא.

ורב יהודה,

מאי טעמא לא אמר רב נחמן?

אמר לך:

עד כאן לא קאמר רבי אליעזר ה"תם אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת, אבל נוקשה בעיניה - לא אמר.

ר"י

תניא כוותיה דרב יהודה. דאמר חמץ גמור בתערובת חמור: לענין כרת לא כתיב כל מחמצת אלא כל אוכל חמץ ולקמן מפרש ליה: כותח ושכר וחומץ וזיתום כולן חמץ גמור מעורב בהן כותח איכא פת ובהנך תלתא איכא שערי וכולהו בני אכילה ושתיה נינהו אבל זומן ועמילן וקולן דנוקשה הוא ובעיניה הואיל ולא בני אכילה נינהו לא תנינהו והיינו כדרב יהודה דאמר מודה היה ר"א בנוקשה בעיניה דפטור: **ור"א עירובו בלאו מנא ליה.** פשיטא מדאפקיה בלשון מחמצת וגבי כרת נמי מחמצת כתיב: **ההוא.** מחמצת דגבי כרת לאו לעירובו אתא אלא לנתחמץ מחמת דבר אחר: **אי הכי.** האי דגבי לאו נמי אימא לאזהורי אנתחמץ מחמת דבר אחר אתא ואזהרה דתערובת מנא ליה: **התם נמי.** גבי כרת הא כתיב כל אוכל מחמצת ונכרתה: **לכל עונשין.** מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה שהרי עונשן מלקות:

תניא כוותיה דרב יהודה:

"כל מחמצת לא תאכלו"²³⁴ (שמות יב, כ) - **לרבות: בותח הבבלי, ושכר המדי, וחומץ האדומי, וזיתום המצרי.**

יכול יהא ענוש כרת?

תלמוד לומר: "כי כל אכל חמץ ונכרתה"²³⁵ (שמות יב, טו),

על חמץ דגן גמור - ענוש כרת,

ועל עירובו - בלאו."

מאן שמועת ליה דאמר: **"על עירובו בלאו"?**

רבי אליעזר היא,

ואילו נוקשה בעיניה - לא קאמר.

שמע מינה:

נוקשה לרבי אליעזר - לית ליה.

ורבי אליעזר, עירובו בלאו - מנא ליה?

דכתיב: **"כל מחמצת לא תאכלו"** (שמות יב, כ).

אי הכי,

כרת נמי לחייב,

דהא כתיב: **"כי כל אכל מחמצת ונכרתה"**²³⁶ (שמות יב, ט)!

ההוא מיבעי ליה לכדתניא:

"חמץ"²³⁷ (שמות יב, טו) - **אין לי אלא שנתחמץ מאליו,**

מחמת דבר אחר - מניין?

תלמוד לומר: "כל... מחמצת ונכרתה" (שמות יב, ט).

אי הכי,

דלאו נמי - להכי הוא דאקרא!

אלא, טעמא דרבי אליעזר מ"בל" (שמות יב, כ).

התם נמי, הכתיב: **"כל"!**

ההוא מיבעי ליה: לרבות את הנשים.

נשים - מדרב יהודה אמר רב נפקא,

דאמר רב יהודה אמר רב,

וכן תנא דבי רבי ישמעאל:

"אמר קרא: "איש או אשה מי יעשו מכל חטאת האדם"²³⁸ (במדבר ה, ו),

השנה הכתוב איש לאשה לכל עונשין שבתורה!"

איצטרך,

מגב, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתביב: **"לא תאכל עליו חמץ,**

²³⁴ כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות

²³⁵ שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישדאל מיום הראשון עד יום השבעי

²³⁶ שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ

²³⁷ רשי ועיין עוד גירסת וילנא: (מחמצת)

²³⁸ דבר אל בני ישראל איש או אשה מי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש ההוא

רפ"י

שבעת ימים תאכל עליו מצות²³⁹ (דברים טז, ג) -

כל שישנו ב"קום אכול מצה" ישנו ב"בל תאכל חמץ",
והני נשי, הואיל וליתנהו ב"קום אכול מצה",
דהויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא²⁴⁰,
אימא: ב"בל תאכל חמץ" - נמי ליתנהו,

קא משמע לן.

והשתא דאתרבו להו ב"בל תאכל חמץ" - איתרבי נמי לאכילת מצה,
כרבי אלעזר²⁴¹,
דאמר רבי אלעזר:

נשים חייבות באכילת מצה - דבר תורה,

שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ" (דברים טז, ג) - כל שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה.
והני נשי נמי - הואיל וישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו ב"קום אכול מצה".

ומאי חזית דהאי "בל" לרבווי נשים, ומפקת ערובו?
אימא: לרבווי ערובו!

מסתברא: קאי באוכלין - מרבה אוכלין.
קאי באוכלין - מרבה נאכלין!?

מתקיף לה רב נתן אבנה דרב הונא²⁴²:

וקל היא דקאי באוכלין לא מרבה נאכלין!
והא תניא:

"מי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב"²⁴³ (ויקרא ז, כה) -

אין לי אלא חלב תמימין, שראוי ליקרב,

חלב בעלי מומין - מניין?

תלמוד לומר: "מן הבהמה" (ויקרא ז, כה).

חלב חולין - מניין?

תלמוד לומר: "מי כל" (ויקרא ז, כה).

והא הכא דקאי באוכלין, וקא מרבה נאכלין!

התם דליכא אוכלין - מרבה נאכלין,

הכא דאיכא אוכלין - לא שביק להו לאוכלין ומרבה נאכלין.

ורבנן דלית להו עירוב - "בל" לא דרשי.

אלא נשים - מנא להו?

"בל" - לא דרשי,

"מי כל" - דרשי.

ורבי אלעזר, אימא: "בל" - לרבות את הנשים,
"מי כל" - לרבות את עירובו!

וכי תימא: "מי כל" - רבי אלעזר לא דריש,
והתניא:

"שאר כל תקטירו"²⁴⁴ - אין לי אלא פול,

²³⁹ לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות להם עני מי בהפוזן יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך

²⁴⁰ גירסת וילנא: (היא)

²⁴¹ מסורת הש"ס כאן ובהמשך. גירסת וילנא: רבי אלעזר

²⁴² בוילנא (כריה דרב נתן), ובמסורת הש"ס - מוחק

²⁴³ מי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' ונכרתה הנפש האכלת מעמיה

רש"י

מקצתו. חצי זית שאינו הקטר שלם דאין הקטרה פחותה מכזית:

עירובו מניין. כשאינו בעין אלא מעורב ונבלל עם מנחה הוגנת של מצות לאחר שפתתן דאין בעין:

מקצתו - מניין?

תלמוד לומר: "כל".

עירובו - מניין?

תלמוד לומר: "כי כל".

מאן שמעת ליה דר'יש "כל"?

רבי אליעזר,

וקא דר'יש: "כי כל"!

קשיא.

7. מג, ב - מד, א

רש"י

אין היתר מצטרף לאיסור. אכל חצי זית חלב וחצי זית בשר בבת אחת אין היתר משלים את שיעור האיסור לחיבור חוץ מאיסורי נזיר שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת חייב שהרי אמרה תורה משרת ענבים לא ישתה חייב על שריית פתו ביין ואי איכא מיין לחודה כזית למה לי קרא וכל משרת לא גרסינן ואית דגרסי ליה ומפרשי דאפילו לרבנן דלא דרשי כל וכל דרשי ולא היא דהא פרכינן לקמן האי מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר ואם איתא נימא ליה אנא טעמא דידי מוכל אלא ממשמעותא דמשרת נפקא ליה וכל לא דריש:

אף שאור כל תקטירו. נמי היתר מצטרף לאיסור חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר:

כר"א דריש כל. לעיל ומהתם נפקא ליה כדאמרן לעיל מקצתו מניין ת"ל כל ודריש ליה הכי מקצתו מניין חצי זית שאור וחצי זית מצה עמו:

אפילו חמץ נמי. דהא אמרינן על עירובו בלאו והיינו נמי היתר מצטרף לאיסור: ומשני אין הכי נמי. דחמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור והאי דנקיט שאור לאפקי מדאביי דאמר במנחות בפי' כל המנחות באות יש הקטרה בפחות מכזית וחייב בהקטרת שאור כל דהו ולא בעי צירוף ומתיר לברייתא דלעיל הכי אין לי אלא כזית חצי זית מנין ת"ל כל ויליף מינה דיש הקטרה לפחות מכזית קא משמע לן דאין הקטרה ואי איכא צירוף אין ואי לא לא:

להא שמעתא. דר' יוחנן:

המקפה. תבשיל קפוי ועב של תרומה כגון דייסא והשום והשמן הנתונין בו לתבלין היו של חולין:

פסל. את כל הקדירה דמקפה עיקר וטבול יום פוסל את התרומה:

מקום מגעו אמאי פסל הא בטלו להו תבלין ברובא. דקא ס"ד דימוע מדרבנן הוא דאסור:

ואמר רבה בר בר חנה. דימוע מדאורייתא הוא וזר לוקה עליו בכזית משום דיש שם תרומה עלה הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עלה ומיהו לא חמירא כתרומה עצמה ליפסול את כולן ומ"ט זר לוקה עליו בכזית משום זרות הא לא אכל כזית תרומה לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור: ומשני מאי לוקה בכזית דקאמר כזית בכדי אכילת פרס שאם אכל פרס ממנו שיעור ארבעה ביצים יש בו כזית תרומה וק"ל דכל שיעורי אכילת איסור בין כזית של חלב ודם ובין כותבת דיום הכפורים מצטרפין אכילת השיעור בכדי שהייה זו שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל כחרדל עד שהשלים לכזית אם אין מתחילת האכילה ועד סופה יותר משהיית כדי אכילת פרס באכילה בינונית מצטרף והוי כמו שאכלו בבת אחת וחייב והכא נמי יש כאן תרומה כדי להצטרף כזית באכילת פרס ממנו:

וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא. בתמיה הא דאמור רבנן כזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס מי הוי מדאורייתא הלכה למשה מסיני כשאור שיעורין דקא אמרת לוקה ומתרתצ משום דאכל כזית מאיסור בר מהיתר:

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן:

כל איסורין שבתורה - אין היתר מצטרף לאיסור, חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה: "משרת"²⁴⁵ (במדבר ו, ג).

ויצרי אמר:

אף "שאור כל תקטירו"²⁴⁶ (ויקרא ב, יא).

כמאן?

כרבי אליעזר,

דדריש "כל"²⁴⁷ (ויקרא ב, יא).

אי הכי,

מד, א לענין חמץ בפסח נמי!

אין הכי נמי,

ולאפקי מדאביי, דאמר: יש הקטרה לפחות מכזית, קא משמע לן: דהקטרה לאו לפחות מכזית.

יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא.

אמר ליה אביי לרב דימי:

וכל איסורין שבתורה - אין היתר מצטרף לאיסור! והתנן:

"המקפה של תרומה,

והשום והשמן של חולין,

ונגע טבול יום במקצתו - פסל את כולן.

המקפה של חולין,

והשום והשמן של תרומה,

ונגע טבול יום במקצתו - לא פסל אלא מקום מגעו בלבד" (טבול יום ב, ג).

והוינן בה: "מקום מגעו" - אמאי פסולה? הא בטלי להו תבלין ברוב!

ואמר רבה בר בר חנה:

מה טעם?

הואיל זר לוקה עליהו בכזית.

היכי דמי?

לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור!?

לא,

מאי "כזית"? דאיכא כזית בכדי אכילת פרס.

וכזית בכדי אכילת פרס - דאורייתא היא!?

אמר ליה: אין.

אי הכי,

²⁴⁵ מניין ושקר וזיר חמץ וזו חמץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל

²⁴⁶ כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'

²⁴⁷ רשי. תוס' מפרש שהלימוד הוא מ: "כי כל".

אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי?

רש"י

אמאי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר בכותח. נהי נמי דלא דרשי כל לרבות עירובו הא אכיל מיהא מאיסור כזית בכדי אכילת פרס:
ואלא מאי. סבירא לך האי לוקה דרבה משום דהיתר מצטרף לאיסור ובחד כזית קאמר דלקי:

סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה. יצטרף היתר לאיסור וליחייב:
אלא. גרס:

הנח לכותח הבבלי. דלא אכיל כזית מן החמץ כשיער שהיית אכילת פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית ממחר להצטרף כשיער אכילת פרס ממנו:

בטלה דעתו. ולא אכילה היא לחיובי עלה:

ואי מישטר קא שטר. מטבל בתוכו כדרכו ליכא כזית מן החמץ בכדי שהיית אכילת פרס שכשאכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט או שני זיתים או ארבעה ובההוא פורתא ליכא מן החמץ כזית ושכר המדי נמי אף על גב דשתי ליה בעיניה מיהו אין לך שותה ב' וגי כוסות שלא יפסיק וישהה בינתיים הלכך בכדי שהיית אכילת פרס לא שתי כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובת שסתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קצת:

פרס. הוא חצי ככר ששערו בו עירובי תחומים שהוא מזון שתי סעודות וחציו לבית המנוגע לטמא בגדים אם ישהה בו כדי אכילתו שנתנה תורה שיעור שהייתו כדי סעודה דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס את בגדיו והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים הוא סעודה:

שתי מדוכות. שהתבלין נידוכין בתוכן פלפלין וזנגביל:
אלו לתוך אלו. ממדוכות לתוך הקדירות:

מותרין. קדירות חולין לזר:
היכי אמרינן שאני אומר. ותלינן לקולא בעון מיתה ודילמא תרומה לתוך חולין נפל וכי אכיל לה איכא כזית תרומה באכילת פרס אלא שמע מינה אי נמי ודאי נפל לא מיחייב משום כזית בכדי אכילת פרס אלא מדרבנן וכי מספקא לן תלינן לקולא: במסכת נזיר גרסינן ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור היכי אמר שאני אומר אלא הנח לתרומת תבלין דמדרבנן דראשית דגנך תירושך ויצהרך כתיב:

קופות. גדולות ובתוכן דגן דהויא תרומה דאורייתא:

אלא מאי? משום דהיתר מצטרף לאיסור?!
סוף סוף, אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי?
אלא, הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס, אי בעיניה, דקשריף וקאכיל ליה - בטלה דעתיה אצל כל אדם, ואי משטר קשטר ואכיל - לית ביה כזית בכדי אכילת פרס.

איתביה:

"שתי קדירות: אחת - של חולין,

ואחת - של תרומה,

ולפניהן שתי מדוכות: אחת - של חולין,

ואחת - של תרומה,

ונפלו אלו לתוך אלו - מותרין,

שאני אומר: תרומה לתוך תרומה נפלה,

וחולין לתוך חולין נפלו."

ואי אמרת: כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא - אמאי אמרינן: **"שאני אומר: תרומה לתוך ..."**?

אמר ליה:

הנח לתרומת תבלין דרבנן.

איתביה:

"שתי קופות: אחת - של חולין,

ואחת - של תרומה,

ולפניהם שתי סאין: אחת - של חולין,

ואחת - של תרומה,

ונפלו אלו לתוך אלו - מותרין,

שאני אומר: חולין לתוך חולין נפלו,

תרומה לתוך תרומה נפלה."

ואי אמרת: כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא - אמאי אמרינן: **"שאני אומר ..."**?

אמר ליה:

הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן.

8. מד, א - מה, א

רפ"י

ליתן טעם כעיקר. לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממשו: **ויש בהן.** במים טעם יין: **חייב.** בכזית מהן והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא אלא משום דאיתעביד ליה כוליה איסור אבל היתר מצטרף לאיסור לא ילפינן מינה: **לכל התורה כולה.** שיהא טעמו של איסורין כממשו: **שאינ איסורין איסור עולם.** אלא כמה שפירש ואם סתם שלשים יום וענבים ויין מותרין לו בהנאה: **ויש לו היתר לאיסורו.** אף תוך זמן על ידי (הפרת) חכם: **כלאים.** כלאי הכרם: **איסור עולם.** זרע חטה וחרצן הכל אסור לעולם: **והוא הדין לערלה בשתיים.** ק"ו זה אתה דן לערלה בשתי דרכים דאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו בתוך שלש מה שאין כן בניזיר ואיסור עולם ליכא למימר בה דלאחר שלש מותרות: **הא מני.** דאפיקתיה להאי קרא לטעם כעיקר רבנן דפליגי אדרי"ע בהיתר מצטרף לאיסור ולקמיה מפרש מאי היא: **הי ר"ע.** מהי מילתא דרי"ע שמעינן דהיתר מצטרף לאיסור: **דילמא מיין לחודיה.** וצירוף שייך למיתני בה משום דנבלע בתוך הפת והיאך משערין כזית יין ממלא כלי מפה לפה ומביא זית ונותן לתוכו והיין היוצא הוא כזית יין וכן הוא בתוספתא דנזיר: **תערובת.** שאינו בעין שנבלע בפת: **מפת ומיין חייב.** ופליגי רבנן עליה דלית להו היתר מצטרף לאיסור ואילו פשט היין בכל הפת לא הוו פליגי רבנן עליה דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד ליה פת גופיה איסור ובהא מיהא פליגי עליה דטעמא דרי"ע משום צירוף הוא וא"נ לא נשרית כל הפת ביין מצטרף נמי היתר לאיסור לחיובא: **ור"ע.** כיון דמפיק ליה להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור: **טעם כעיקר.** היכא דליכא מידי עיקר אלא טעם כגון ששרה ענבים במים מנא ליה: **בשר בחלב.** בשר שנתבשל בחלב והבשר בעיניה אלא שטעם החלב נבלע בו: **חידוש הוא.** כל איסורו תימה הוא ודבר חידוש שאינו מצוי בינינו בשאר איסורין לא גמרינן תומרא דידיה אשאר איסורין דכי היכי דשאר חידושין דידיה לא הוו בשאר איסורין האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה: **ומאי חידושיה.** משאר מילי:

["אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה - אין היתר מצטרף לאיסור, חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה: "משירת" ²⁴⁸ (במדבר ו, ג)."]

והאי "משירת" להכי הוא דאָתא? !
האי מיבעי ליה לכדתניא:

מדב,

"משירת" - ליתן טעם כעיקר.

שְׁאִם שָׂרָה עֲנָבִים בְּמִים, וְיֵשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - חֵיִב.

מִבָּאן אַתָּה דוּ לְכָל הַתּוֹרָה נוֹלָה:

וּמָה נְזִיר: שְׁאִין אִיסוּרוֹ אִיסוּר עוֹלָם,

וְאִין אִיסוּרוֹ אִיסוּר הַנָּאָה,

וְיֵשׁ הִיתֵר לְאִיסוּרוֹ - עֲשֵׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקֵר,

כְּלָאִים: שְׁאִיסוּרוֹ אִיסוּר עוֹלָם,

וְאִיסוּרוֹ אִיסוּר הַנָּאָה,

וְאִין הִיתֵר לְאִיסוּרוֹ - אִינוּ דִין שְׂעֵשֶׂה טַעַם כְּעִיקֵר?!

וְהוּא הִדִּין לְעֵרְלָה בְּשֵׁתִים"!

הא מני? רבנן היא,

ורבי יוחנן דאמר - פרבי עקיבא.

הי רבי עקיבא?

אילימא: רבי עקיבא דמתניתין,

דתנן:

"דבי עקיבא אומר:

נזיר ששרה פתו ביין, ויש בו לצרף כדי כזית - חייב" (נזיר לד:),

וממאי דמפת ומיין? דילמא מיין לחודיה!

וכי תימא: מיין לחודיה - מאי למימרא?

הא קא משמע לן: דאף על גב דתערובת.

אלא רבי עקיבא דבריייתא,

דתניא:

"דבי עקיבא אומר:

נזיר ששרה פתו ביין, ואכל כזית מפת ומיין - חייב",

ורבי עקיבא, טעם כעיקר - מנא ליה?

יליף מבשר בחלב,

לאו טעמא בעלמא הוא?! ואסור!

הכא נמי לא שנא.

ורבנן?

מבשר בחלב לא גמרינן, דחידוש הוא.

ומאי חידוש?

²⁴⁸ מיין ושכר וזיר חמין וזו והמין שכר לא ושתה וכל משרת ענבים לא ושתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל

רָשִׁי

אילימא היינו חידושיה. דשני דברים המותרים הם וכשנתערבו נאסרין מה שאין כן בשאר דברים:

הא כלאים נמי. דוגמתן:

תרי ליה. שורה בחלב כל היום שרי כלומר מותר לשרותו בתוכו ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו דלא אסרה תורה אלא דרך בישול ואפילו יהיב ביה טעמא ומיהו מדרבנן אסור:

בשיל ליה בשולי אסור. עובר על בישולו ועובר על אכילתו:

גיעולי נכרים. קדירה שבישל בה הנכרי וכשחזור ישראל ומבשל בה היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל גיעול לשון מקיא ופולט והתורה אסרתו במעשה מדין כל דבר אשר יבא באש (במדבר לא) דהיינו יורות וקומקוסיין וכיוצא בהן שמרתיחין אותן על האור:

דגמרינן מנבילה. דכתיב לא תאכלו כל נבילה לגר וגוי (דברים יד) הראויה לגר קרויה נבילה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה:

והכא אסור. דהאי נמי לפגם הוא דאותה בליעה מששהתה בדופנו של כלי לילה אחת הופג טעמו ונתקלקל ותו לא משבחת לאוכל שהיא נפלטת לתוכו:

בת יומא. שבישל בה הנכרי בו ביום: **דלא פגמה פורתא.** מטעם הכלי נפגמה הבליעה:

מדרבנן נשמע לר״ע. לרבי יוחנן פריך דאמר לעיל כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואוקימנא כר״ע מכדי לר״ע שמעינן ליה דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור ובשאר איסורי לא איירי מידי ור״י יוחנן אמאי לא אמר דכי היכי דאית ליה באיסורי נזיר אית ליה נמי בשאר איסורי הא ממאי דשמעינן להו לרבנן בטעם כעיקר מצינן למשמע מינה נמי דעתיה דר״ע בהיתר מצטרף לאיסור:

לאו אמרי רבנן כ״ו. וקא אמרי נמי הכא בשאר איסורי לר״ע נמי דמפיק לה להיתר מצטרף לאיסור איכא למימר נמי דאית ליה מכאן אתה דן לכל התורה כולה:

אמר ליה. כיון דמוקי ליה ר״ע להיתר מצטרף לאיסור לא מצינן למימר מכאן אתה דן:

משום. דבדוכתא אחריתי נמי כתבה רחמנא ושני כתובין הבאין כ״ו אבל לרבנן דמוקי לה לטעם כעיקר לא הוו שני כתובין הבאין כאחד כדמפרש לקמיה:

כל אשר יגע בבשרה. בשר חולין או שלמים וזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש כדמפרש להיות כמוה שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר תיפסל אף זו שבלעה ממנה ואם כשירה היא החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחומר שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד:

יכול אפילו לא בלעה. הנוגעת בה ממנה קאמר רחמנא יקדש תייל כ״ו:

אילימא: דהאי לחודיה, והאי לחודיה - שרי, ובהדי הדדי - אסור, כלאים נמי האי לחודיה, והאי לחודיה - שרי, ובהדי - אסור!
אלא: דאי תרו ליה פולי יומא בחלבא - שרי, בשיל ליה בשולי - אסור.

ורבי עקיבא נמי,
בשר בחלב - ודאי חידוש הוא!

אלא יליף מגיעולי גוים.
גיעולי גוים, לאו טעמא בעלמא הוא? ! ואסור!
הכא נמי לא שנא.

ורבנן?

גיעולי גוים - נמי חידוש הוא,
דהא כל נותן טעם לפגם - מותר,
דגמרינן מנבילה,
והכא - אסור.

ורבי עקיבא?

כדרב חיאי בריה דרב הונא, דאמר:
לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא,
הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא.

ורבנן?

קדירה בת יומא נמי - לא אפשר דלא פגמה פורתא.

אמר ליה רב אחא בריה דרב אמי דרב אשי:
מדרבנן נשמע לרבי עקיבא,
מי לא אמרי רבנן: "משורת" - ליתן טעם כעיקר,
מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה?!
לרבי עקיבא נמי, "משורת" - להיתר מצטרף לאיסור,
מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה!

אמר ליה:

מהא משום דהוה נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד - ואין מלמדין.

נזיר - הא דאמרן.

חטאת - מאי היא?

דתנאי:

"כל אשר יגע בבשרה יקדש" ²⁴⁹ (ויקרא ו, כ),

יכול אפילו לא בלעה?

תלמוד לומר: "בבשרה" ²⁵⁰ - עד שיבלע בבשר.

"יקדש" - להיות כמוה,

שאם פסולה היא - תיפסל

²⁴⁹ **כל אשר יגע בבשרה יקדש ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדש**
²⁵⁰ וילנא: (יקדש).

רש"י

תאכל. הבולעת כחמור שבה שהרי יש בה ב' מינין אחד חמור ואחד קל וכלה הולכת אחר החמור אלמא היתר מצטרף לאיסור:

מיצרך צריכי. תרווייהו כדמפרש לקמיה ולא הוה שני כתובין הבאין כאחד דחד מחבריה לא מצי יליף דנימא מדהדר כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה ש"מ דווקא הכי קאמר:

חולין. להחמיר לא גמרי מדין קדשים דדין קדשים להיות חמורין:

ה"ג ורבנן אמרי לך מיצרך צריכי. חטאת אשמועינן משום דהיתר מצטרף לאיסור ואי נמי לא איבלע בכלה אי אכל חצי זית פיגול וחצי זית היתר בבת אחת ניגמור מינה דבקדשים נחייב ומיהו בשאר איסורין לא אמרינן הכי ואפילו בנזיר דחולין מקדשים לא גמרינן ומשרת לאו לאגמורי היתר מצטרף לאיסור אתא בנזיר אלא ליתן טעם כעיקר דמגיעולי נכרים לא יליף דחידוש הוא ואיצטריך למכתביה בנזיר ומכאן אתה דן לכל התורה:

ור' עקיבא. אית ליה גיעולי נכרים לאו חידוש הוא דלא מצריך קרא לטעם כעיקר הלכך לר"ע כיון דשמעת ליה דמפיק משרת להיתר מצטרף לאיסור על כרחיך תרווייהו הני להיתר מצטרף לאיסור אתו והוה ליה חטאת קרא יתירא דמצי למיגמר מנזיר והוה להו שני כתובין הבאין כאחד ומש"ה פשיטא ליה לר' יוחנן דר"ע לא גמר שאר איסורין מנזיר דהא לא מצי דשני כתובין נינהו והא ליכא למימר משרת להיתר מצטרף לאיסור וחטאת לטעם כעיקר דגיעולי נכרים חידוש הוא ולא מצי גמר חטאת מינייהו ואין כאן שני כתובין דא"כ טעם כעיקר בשאר איסורין מנא ליה מגיעולי נכרים לא גמרינן מקדשים נמי לא גמרינן ורבנן דפליגי עליה דר"א בכותח הבבלי אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור כר"ע ובגיעולי נכרים סבירא להו דחידוש הוא כרבנן והכי אמרינן נמי בכל הבשר דאיכא למאן דאמר טעמו ולא ממשו דרבנן:

**לימד על איסורי נזיר כו'.
מדכיליהו לחרצנים וזגין**
בחדא אכילה לימד שמצטרפין:
השתא לרבי עקיבא. ל"ל דכתב רחמנא קרא להכי השתא איסור והיתר מצטרפין כו':

ואם נשיקה היא - תאכל בחמור שבה."

ורבנן נמי, ניהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד - ואין מלמדין!

אמרי: הנהו מיצריך צריכי.

ורבי עקיבא: מאי צריכי?

בשלמא: אי כתב רחמנא בחטאת - לא גמר נזיר מינה,

דחולין מקדשים לא גמרינן!
אלא, לכתוב רחמנא בנזיר, ותיתי חטאת ותגמור מיניה,
דקא כל איסורין שבתורה קא גמר מנזיר!

ורבנן?

אמרי לך: מיצרך צריכי,
חטאת - להיתר מצטרף לאיסור,
וחולין מקדשים לא גמר,
ו"משורת" - ליתן טעם כעיקר,
ומכאן אתה דן לכל התורה כולה.

ורבי עקיבא?

תרווייהו - להיתר מצטרף לאיסור, והוה להו שני כתובין הבאין כאחד,
וכל שני כתובין הבאין כאחד - אין מלמדין.

אמר ליה רב אשי לרב פהנא:

אלא הא דתניא:

"מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג" (במדבר ו, ד),

לימד על איסורי נזיר - שמצטרפים זה עם זה."

השתא לרבי עקיבא, איסור והיתר - מצטרפין,

איסור ואיסור - מיבעיא!?

אמר ליה:

איסור והיתר - בבת אחת,

איסור ואיסור - בזה אחר זה.

9. מה, א-ב

רפ"י

מתני'

וכן לענין הטומאה. מפרש בגמי': גמי הי"ג ל"ש אלא במקום שאין עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער ופירש לא שנו דכזית במקום אחד חייב לבער אלא שאין הסדקין בשולי עריבה מקום הצקת מים שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים אלא בדפנותיהן מקום שאין עשוי לחזק אבל אם במקום העשוי לחזק הן בטלו לגבה והוה כעץ דמסתמא בטלינהו האי גברא להתם ואפילו כזית אינו חייב לבער:

מכלל דפחות מכזית כו'. ותלמודא דייק ממילתא דשמואל דאוקמה למתני' במקום שאין עשוי לחזק וקתני מתני' בפחות מיכן בטל במיעוטו שמע מינה דפחות מכזית לא חשיב ואע"ג דאיכא בה פלגי זיתא טובא הואיל ולא במקום אחד נינהו לא חשיבי: הי"ג איכא דמתני' לה אסיפא פחות מיכן בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער. ואע"ג דודאי מבטיל ליה אפילו הכי כיון דחשיב לא בטיל ולישנא בתרא חמיר מקמא: אינו חוצץ. אם נטמאת ובא להטבילה דבטיל לגבי עריבה: ואינו עובר. לענין חמץ בפסח: במה דברים אמורים. דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בכזית והיינו כלישנא קמא דאוקמה למתני' בשאין עשוי לחזק קתני בה נמי הכי דבכזית עובר ובפחות מכזית בטל אבל אי עשוי לחזק אפילו כזית בטל:

משנה

בצק שבסידקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד - חייב לבער, ואם לאו²⁵² - בטל במיעוטו.

וכן לענין הטומאה: אם מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.

גמרא

אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום שאין עשויין לחזק, אבל במקום שעשויין לחזק - אינו חייב לבער.

מקלל: דפחות מכזית, אפילו במקום שאין עשוי לחזק - אינו חייב לבער.

איכא דמתני' לה אסיפא: "ואם לאו - בטל במיעוטו".

אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא ב במקום העשוי לחזק, אבל במקום שאין עשוי לחזק - חייב לבער.

מקלל: דכזית, אפילו במקום העשוי לחזק - חייב לבער.

תניא כלישנא קמא,

תניא כלישנא בתרא.

"תניא כלישנא קמא":

"בצק שבסידקי עריבה במקום העשוי לחזק - אינו חוצץ, ואינו עובר,

ובמקום שאין עשוי לחזק - חוצץ, ועובר.

במה דברים אמורים:

בכזית,

אבל בפחות מכזית - אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חוצץ, ואינו עובר".

ו' תניא כלישנא בתרא:

מה, ב "בצק שבסידקי עריבה, במקום העשוי לחזק - אינו חוצץ, ואינו עובר,

במקום שאין עשוי לחזק - חוצץ, ועובר.

במה דברים אמורים:

בפחות מכזית,

אבל בכזית - אפילו במקום העשוי לחזק חוצץ, ועובר".

קשיין אהרדי!

²⁵² מסורת הש"ס. גירסת וילנא: (לא)

רס"י

קילתא מקמי חמירתא. קמייתא דאינה משנה:

רב יוסף אמר. תרווייהו איתנו בי מדרשא ומשנה הן ותנאי ניהו ופליגי בהכי:

תנאי שקלת לך מעלמא. דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי דקאמרת סמי דאינה משנה:

כופת. מטוין [גוש]:

שייחדה לשיבה. גרסינן וכופת שם דבר הוא ובסדר טהרות טובא איכא כופת של עץ וכופת של אבן:

בטלה. אלמא איכא דסבירא ליה אפי' כזית מכי מבטיל לה בטל ומתני' קמייתא דקתני נמי במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל ר' שמעון בן אלעזר היא דכיון דאינה מקויימת לאכילה בטלה:

תרצת כזית. שבמקום העשוי לחזק דר"ש היא:

פחות מכזית. במקום שאין עשוי לחזק דקשו נמי אהדדי דקמייתא

תני אף במקום שאין עשוי לחזק אין חיוב לבער ובתרייתא תני חיוב במקום שאין עשוי לחזק מי קא

תרצת הא לא שמעינן ליה לרבי שמעון דמיקל אלא בשאינה מקויימת לאכילה אבל במקויימת

לאכילה לא שמעינן דשני ליה בין כזית לפחות מכזית: אלא הא והא

רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא כאן במקום לשה כאן שלא במקום

לישה. מתניתין בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום

שאינו מקום לשה כלל כגון שפה העליונה אבל דפנות קרי מקום

העשוי לחזק וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק ואף על גב

דבמקום לשה הוא ומקום העשוי לחזק קרי שוליים והכי קאמר תנא

קמא במקום העשוי לחזק כגון שוליים שמקבלין את המים אפילו

כזית אינו עובר מקום שאינו עשוי לחזק מים כגון דפנות דמקום לשה

הוא ולאו מקום מים חוצץ ועובר ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אינו

חוצץ דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם בטיל

ובשלא במקום לשה כגון שפה עליונה לא איירי האי תנא מידי

ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה ותנא בתרא הכי קאמר

מקום העשוי לחזק עיסה כגון דפנות אינו חוצץ בפחות מכזית והכי נמי

אמרן בקמייתא מקום שאין עשוי לחזק כגון שפה העליונה חוצץ ואף

על גב דליכא כזית והכי נמי אמרן בקמייתא וכזית אפילו בדפנות חוצץ והכי נמי תניא בקמייתא:

לא תימא שלא במקום לשה. דאמרן ביה דאפילו בציר מכזית חוצץ היינו גבה דאגנא מבחוץ אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לשה

ובטיל ביה פחות מכזית: **אלא שיפתא דאגנא.** נמי קרי שלא מקום לשה ולא בטיל ביה בציר

מכזית: כללא דתרווייהו תנאי שפה עליונה אפילו פחות מכזית עובר שוליים אפילו כזית אינו עובר דפנות

כזית עובר פחות מכזית אינו עובר: **זימנין דאטיף.** פעמים שהיא צפה על שפה עליונה והוי מקום לשה:

אמר רב הונא:
סמי קילתא מקמי חמירתא.

רב יוסף אמר:
תנאי שקלת מעלמא!?

תנאי היא.

דתניא:

"הפת שעפשה - חייב לבער,

מפני שראוי לשוחקה ולחמעה בה פמה עיסות אחרות.

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

במה דברים אמורים:

במקויימת לאכילה,

אבל נופת שאור שייחדה לשיבה - בטלה."

מדאמר רבי שמעון בן אלעזר: **"בטלה"**,

מקלל דתנא קמא סבר: לא בטלה,

אלמא קסבר: כל פזית, אף על גב דמבטל - לא בטיל.

אמר ליה אביי:

תרצת בכזית,

פחות מכזית - מי תרצת!?

אלא הא והא - רבי שמעון בן אלעזר היא,

ולא קשיא:

הא - במקום לשה,

הא - שלא במקום לשה.

אמר רב אשי:

לא תימא: "שלא במקום לשה" - אגבה דאגנא,

אלא אשיפתא דאגנא.

פשיטא!

מהו דתימא: זמנא דאטיף ומטי להתם,

קא משמע לן.

10. מה, ב

רש"י

כרבי שמעון בן אלעזר. דכיון
 דבטלה בטלה ואפילו טובא :
 טח פניה. של כופת שאור
 לתקנה לשיבה :
 מאן דמתני הא. משמיה דרב לא
 מתני הא ואמוראי נינהו
 ואליבא דרב :

[הפת שעופשה - חייב לבער,
 מפני שראוי לשוחקה ולחמע בה במה עיסות אחרות.

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

במה דברים אמורים:

במקווימת לאכילה,

אבל כופת שאור שייחדה לשיבה - בטלה].

אמר רב נחמן אמר רב:

הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

איני?!

והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב:

אם טח פניה בטיט - בטלה.

"טח" - אין,

לא טח - לא!

מאן דמתני הא - לא מתני הא.

איכא דאמרי:

אמר רב נחמן אמר רב:

אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר,

דאמר רבי יצחק בר אשי אמר רב:

אם טח פניה בטיט - בטלה,

"טח" - אין,

לא טח - לא.

11. מה, ב

רפ"י

שני חצאי זיתים. בסידקי העריבה:
חייב לבער. דחוט מצרפן והוי כזית במקום אחד ובדפנות קאי:
לא אמרן. דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער אלא בעריבה דקביעי בה:
אבל בבית. אפילו שני חצאי זיתים שאין חוט מצרפן חייב לבער:
זימנין דכניש להו. מכבד הבית ונפלי אהדדי:
בית ועלייה. חצי זית בבית וחצי זית בעלייה מי חיישינן לכנושי דילמא כניש להו ומחברן או לא אם תמצא לומר בית ועלייה לא חיישינן דהא לא מקרי דאי נפול נהוי מכוון כנגד התחתון בית ואכסדרה מהו ואם תמצא לומר בית ואכסדרה שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאין לבית תמיד ואין מחיצות שלימות חוצצות ביניהם שיש חלונות ופתחים לאכסדרה הרבה מכל צד והוי כחד ביתא וחיישינן דכניש כיבודי בית ואכסדרה:
שני בתים זה לפניו מזה. ונכנסין לפנימי דרך החיצון אבל אין תשמישן שוה תדיר מזה לזה כבית ואכסדרה מהו מי חיישינן דכניש כיבודי בית זה בזה או לא:

אמר רב נחמן אמר שמואל:
 היו שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהן, רואין: כל שאילו ינטל החוט וניטלין עמו - חייב לבער, ואם לאו - אינו חייב לבער.

אמר עולא:
 לא אמרן אלא בעריבה, אבל בבית - חייב לבער.

מאי טעמא?

דזימנין דכניש להו ונפלי גבי הדדי.

אמר עולא:
 בעו במערבא:
 בית ועלייה - מהו?
 בית ואכסדרא - מהו?
 שני בתים זה לפניו מזה - מהו?

תיקו.

12. מה, ב

רפ"י

ונפסלה מלאכול לאדם. ונתקלקלה בעיפושה ממאכל אדם:
מטמאה טומאת אוכלין. דכל זמן שהיא ראויה לכלב לא פקע תורת אוכל מינה:
ונשרפת עם הטמאה בפסח. אם תרומה טהורה היא זכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים ואפילו לרי' יוסי דאמר בפרק קמא (דף יד.) זו לעצמה וזו לעצמה המיוחד לאוכל אדם וחל עליו שם אוכל טמא לעולם ואפילו נתקלקל מאכילת אדם עד שיפסל מאכילת כלב:
העבדנין. שנותנין בה עורות לעבד ונותנין שם קמח:
תוך שלשה ימים. לפסח נתן קמח לתוכה עדיין שם חמץ עליה וכשבא הפסח חייב לבער ואפילו היו בה עורות:
קודם שלשה ימים. כבר נתקלקלה ע"י ריח הכלי ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות:
רבי נתן אומר. לא נתן לתוכה עורות מודינא לך דתוך שלשה ימים חייב לבער ואחר שלשה ימים לא שנתקלקלה מריח הכלי אבל נתן לתוכה עורות בקמח ביטלה מתורת חמץ:

תנו רבנן:

"הפת שעיפשה,

ונפסלה מלאכול לאדם, והכלב יכול לאוכלה - מטמאה טומאת אוכלין בכביצה, ונשרפת עם הטמאה בפסח,

משום רבי נתן אמרו: אינה מטמאה".

כמאן אזלא הא דתנן:

"כלל אמרו בטירות:

כל המיוחד לאוכל אדם - טמא, עד שיפסל מלאכול לכלב" (טהרות ח, ו).

כמאן?

דלא כרבי נתן.

תנו רבנן:

"עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח,

תוך שלשה ימים - חייב לבער,

קודם שלשה ימים - אינו חייב לבער.

אמר רבי נתן:

במה דברים אמורים:

שלא נתן לתוכה עורות,

אבל נתן לתוכה עורות - אפילו תוך שלשה אין חייב לבער".

אמר רבא:

הלכה כרבי נתן,

אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת.

רס"י

13. מה, ב - מו, א

אם מקפיד עליו. שעתיד ליטלו חוצץ ואין טבילה עולה לה: בקיומו. שיתקיים בסדקיו לשתום:

מי דמי. דקתני וכן התם גבי פסח בשיעורא בכזית ובפחות מכזית תליא מילתא והכא תליא מילתא בקפידא לא שנא פורתא ולא שנא טובא:

לענין צירוף טומאה. כדמפרש ואזיל דבפסח תליא מילתא בשיעוריה:

ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא. חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד והיינו דתנא סיפא אם מקפיד עליו:

דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק. הדבוק בעריבה ונגעה בהן טומאה ואיטמי והדר נגעו בהן אוכלים טהורים:

בפסח. דאיסור חמץ מחשבו ועושהו חשוב הואיל וכזית הוזכר להיחשב לענין איסור חמץ דלא בטיל לגבי עריבה כדתניא רישא השתא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה ומצטרף להשלים לכביצה ואע"ג דאין מקפיד עליו ומטמא את אחרים:

בשאר ימות השנה. דליכא למימר איסורו חישובו. בקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו מצטרף דחשיב אוכלא הואיל וסופו ליטלו:

וכן להעלות לה טהרה לעריבה. תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא בפסח ואם מקפיד עליו קאי אשאר ימות השנה כגון דאיטמי וקא מטביל לה וקאמר דבפסח הואיל ובכזית עובר עליה ובדפנות איסורו חישובו דעל כרחו צריך ליטלו וחייץ דלא הוי כעריבה ואפי' אינו מקפיד עליו: אבל בשאר ימות השנה. בין מרובה בין מועט בקפידא תליא מילתא:

וכן להוריד טומאה לעריבה. על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולא שיעורא ואם מקפיד עליו אשאר ימות השנה קאי: ה"ג והיכי דמי כגון דנגע שרץ בהאי בצק:

בפסח. דכזית איסורו חישובו חייץ ולא הוי כעריבה ולא נחתא לה שום טומאה לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו ובפחות מכזית כי אינו מקפיד עליו לא:

ובשאר ימות השנה. אם מקפיד עליו אפילו בפחות מכזית חוצץ: ואם רוצה הוא בקיומו הרי הוא כעריבה. והוי כאלו נגע שרץ בעריבה ממש:

"וכן לענין טומאה, אם מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה".

מי דמי?!

התם - בשיעורא תליא מילתא, הכא - בקפידא תליא מילתא!

אמר רב יהודה:

איכא: ולענין הטומאה - אינו כן.

אמר ליה אביי:

הא "וכן לענין טומאה" קתני!

אלא אמר אביי:

הכי קאמר:

וכן לענין צירוף טומאה בפסח, ובשאר ימות השנה - איכא פלוגתא.

היכי דמי?

כגון: דאיכא פחות מכביצה אוכלין, ונגעו בהאי בצק,

בפסח, דאיסורו חשוב - מצטרף,

בשאר ימות השנה, דבקפידא תליא מילתא: אם מקפיד עליו - מצטרף,

אם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.

מתקיף לה רבא:

מי קתני: "מצטרף"? והא "חוצץ" קתני!

אלא אמר רבא:

וכן להעלות טהרה לעריבה.

היכי דמי?

כגון: דאיטמי הך עריבה, ובצעי לאטבולי,

בפסח, דאיסורו חשוב - חוצץ, ולא סלקא לה טבילה,

בשאר ימות השנה, בקפידא תליא מילתא: אי מקפיד עליו - חוצץ,

ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.

מתקיף לה רב פפא:

מי קתני: "וכן לענין טהרה"? הא "לענין טומאה" קתני!

אלא אמר רב פפא:

וכן לענין להוריד טומאה לעריבה.

היכי דמי?

כגון: דנגע שרץ בהאי בצק,

בפסח, דאיסורו חשוב - חוצץ, ולא נחתה לה טומאה,

בשאר ימות השנה, דבקפידא תליא: אם מקפיד עליו - חוצץ,

אם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.

14. מו, א

רפ"י

מתני'

בצק החרש. שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו דאין אדם עומד על ברורו ועל דעתו לישנא אחרינא בצק החרש קשה כחרש ואינו ניכר שהחמיץ ר"ל הכסיפו פניו ואין סידוק לסימן החימוץ:
אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעתה וכבר החמיצה:

גמ'

ממגדל נוניא לטבריא. דהיינו מיל:
לגבל ולתפלה כו'. משום דר' אבהו אמר ריש לקיש נקט לה: **לגבל.** המגבל עיסת אחרים בשכר וכלי בעל הבית טמאים עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו וכן לתפלה אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין הולך ומתפלל שם ולן שם וכן לנטילת ידים לאכילה אם עתיד למצוא מים לפניו בד' מילין הולך לשם ונוטל את ידיו:
ר' אייבו אמרה. להא מילתא משמיה דריש לקיש ולא ר' אבהו אמרה:
וארבעה מילי אמר בה. לשיעור ארבע מילין היינו תלת וחדא מוסיף:
ומאי היא עבוד. שיעור עבוד של עור רך המטמא כבשר כגון הנך דחשיב בהעור והרוטב ארבע מילין הוא לבטלו מתורת בשר מחמת עיבודו:
כולן. כל אלו שמנו חכמים בהעור והרוטב שעורותיהן מטמאין כבשרן מפני שהוא רך ודרכו לאכול:
שהילך בהן. דרך עורות לשוטחן לפני דריסת רגלי אדם וזהו תחילת עיבודן:
אלא לפניו. אנטילת ידים ואתפלה דמהלך בדרך קאי דאילו גבל ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד:
ומינה. מהא דר' יוסי בר חנינא דאמר בהדיא אפי' מיל אינו חוזר דוקא מיל קאמר הא פחות ממיל חוזר:

משנה

בצק החרש, אם יש כיוצא בו שהחמיץ - הרי זה אסור.

גמרא

אם אין שם כיוצא בו - מהו?

אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא, מיל.

ונימא: "מיל"!

הא קא משמע לן: דשיעורא דמיל כממגדל נוניא ועד טבריא.

אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל, ולתפלה, ולנטילת ידים - ארבעה מילין.

אמר רב נחמן בר יצחק: אייבו אמרה, וארבעה אמר בה, וחדא מינייהו - עבוד.

דתנן:

"וכולן, שעבידן, או שהילך בהן כדי עבודה - טהורין, חוץ מעור האדם" (חולין קכב).

וכמה "כדי עבודה"?

אמר רבי אייבו²⁵³ אמר רבי ינאי: כדי הילוך ארבעה מילין.

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לא שנו אלא לפניו, אבל לאחרי - אפילו מיל אינו חוזר.

אמר רב אחא:

ומינה: מיל הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל - חוזר.

²⁵³ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: איימא

15. מו, א-ב

רפ"י

מתני'

כיצד מפרישין חלה בטומאה. שנטמאת העיסה ושוב אין חלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח הרי אין יכול לאפותה מאחר שאינה ראויה לאכילה ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמיץ ולשורפה או להאכילה לכלבים. אי אפשר שאין שורפין קדשים ביום טוב:

רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם חלה:

עד שתאפה. תחלה דאכתי כל חדא וחדא חזי ליה דמפריש מכל חדא פורתא ולאחר אפייה אם רצה יפריש חלה שלימה על כולן כדתניא בגמרא דקסבר רבי אליעזר הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו מצרפו לחלה:

לא זהו חמץ שמוזהרין עליו. כדמפרש בגמ' דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב שלך אי אתה רואה וזה אינו שלך ולא של חבירך דאכתי לא מטא ליד כהן:

גמ'

טובת הנאה. דבר מועט דתניא (בכורות דף כז.) רשאי ישראל לומר לחבירו הילך סלע ותן כל תרומתיך לבן בתי כהן והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו שרשאי לתתה לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן בשביל שיתנה לו ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון והויא הך חלה כדידיה ועבר עלה אי מחמיצה גביה הלכך אפי לה ברישא ור' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון ולאו דידיה הוא ואינו מוזהר עליה ומשום פקדון נמי ליכא דאכתי לא מטא לידא דכהן:

לא דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון ובהואיל קא מיפלגי. ר' אליעזר סבר עבר עליה משום הואיל ואי בעי מיתשיל עלה והדרא לטיבלא ודידיה היא דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש באמירת פה יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו הלכך ממוניה הוא ועבר עליה ומלאכת אפייתה נמי בייט כי לא קרא עליה שם ואעייג דאיכא חדא דלא חזיא משתריא דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא ואי נמי קרא עליה שם מצי למיפא לה הואיל ואי בעי מיתשיל עלה מיהו כיון דאית לר"א הסל מצרפן לחלה הכי שפיר טפי שתאפה תחלה משום רווחא דמלתא וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום הואיל ניחא למיעבד:

לא אמרינן הואיל. הלכך על חימוצה אינו עובר אבל על אפייתה עובר דאיכא חדא דלא חזיא ליה:

משנה

כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב?

רבי אליעזר אומר:

לא תקרא לה שם עד שתאפה.

בן בתירא אומר:

תשיל בצונן.

אמר רבי יהושע:

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו ב"בל יראה" וב"בל ימצא", אלא: מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה - החמיצה.

מו, ב

גמרא

לימא בטובת הנאה קמיפלגי:

דרבי אליעזר סבר: טובת הנאה - ממון,

ורבי יהושע סבר: טובת הנאה - אינה ממון?

לא, דכולי עלמא סברי: טובת הנאה - אינה ממון,

והכא ב"הואיל" קמיפלגי:

דרבי אליעזר סבר:

אמרינן: "הואיל ואי בעי איתשיל עלה - ממוניה הוא",

ורבי יהושע סבר: לא אמרינן "הואיל".

16. מו, ב - מח, א

רָש"י

האופה מי"ט לחול. לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידינא עד אורתא שהוא חול. לוקה משום לא תעשה כל מלאכה: **הואיל ואי מיקלעי ליה אורחין.** שיהו צריכין לפת זה היום:

היאך אופין מי"ט לשבת. אי לאו דאמר"י הואיל אי מיקלעי ליה אורחין חזי ליה כוליה ליום טוב:

מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט. דכתיב (שמות יב) אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויו"ט חדא קדושה היא דתרוייהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר:

ורבנן הוא דגזור. כי לא אותיב עירוב תבשילין כדי שלא יאמרו אופין אף לחול:

בהמה מסוכנת. ורוצה לשוחטה ביום טוב שלא תמות ויפסידנה:

כזית צלי. זהו קל בבישולים:

כדי שיכול לאכול. שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצללות ולאכול ואי איכא שהות כי האי שרי ואע"ג דלא אכיל מינה:

אמאי שחית. הא לא צריך למיכל שכבר אכל:

משום הפסד ממונו. ויודע הוא שאינו מותר בלא אכילה גמר בלבו לאנס את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית והוה ליה כצריך לזית ביי"ט ומשום ההוא זית בעיא למישחטיה לכולה דאי אפשר לכזית בלא שחיטה אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא כיון דלא צריך למידי:

לחם הפנים. כל שבת ושבת:

נאכל לתשעה. ליום תשיעי לאפייתו:

נאפה בערב שבת. זו מסדרין אותן למחר ולשבת הבאה מסלקים אותן הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפייתו:

חל י"ט בערב שבת. ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך י"ט ואפואוהו מערב י"ט שהוא חמישי בשבת נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה:

שני ימים של ר"ה. חלו בחמישי וששי כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה דתנן (ר"ה דף ל:) נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש נאפה ברביעי בשבת ונאכל בשבת שניה לאחד עשר וההוא שבת לאו יום צום הוא דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר ומונין מיום שני כדאמרין שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אא"כ באים קודם המנחה וא"י הוי יום צום מצי אכיל ליה לאורחא דהוי נאכל ליום ולילה ובקדשים לילה הולכת אחר היום ושני ימים טובים של ר"ה דוקא נקט דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות:

שאינו דוחה. באפייתו:

לחם הפנים. צרכי שבת הוא שמסלקין ואוכלין אותו בשבת ואי מדאורייתא נעשין ביי"ט בגבולין ומדרבנן הוא דאסור הא במקדש קיימא לן דלא גזרו על השבות ואמאי אינו דוחה:

לעולם צרכי שבת. ביי"ט אין בהן אלא משום שבות ודקא קשיא לך הכא לישתרי דאין שבות במקדש:

איתמר:

האופה מיום טוב לחול -

רב חסדא אמר: לוקה,

רבה אמר: אינו לוקה.

"רב חסדא אמר: לוקה" - לא אמרינן: "הואיל ומיקלעי ליה אורחין חזי ליה".

"רבה אמר: אינו לוקה" - אמרינן: "הואיל".

אמר ליה רבה לרב חסדא:

לדידה, דאמרת: לא אמרינן "הואיל" - היאך אופין מיום טוב לשבת?

אמר ליה:

משום עירובי תבשילין.

ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא!?

אמר ליה:

מדאורייתא - צורכי שבת נעשין ביום טוב,

ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו "אופין מיום טוב אף לחול",

וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היפירא.

איתביה:

"בהמה המסוכנת -

לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום".

"יכול לאכול" - אף על גב דלא בעי למיכל.

בשלקמא לדידי, דאמר"י "הואיל" - "הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל",

משום הכי ישחוט.

אלא לדידה, דאמרת: לא אמרינן "הואיל" - אמאי ישחוט?

אמר ליה:

משום הפסד ממונו.

ו"משום הפסד ממונו" - שרינן איסורא דאורייתא!?

אמר ליה:

אין, משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית,

ואי אפשר לכזית בשך בלא שחיטה.

איתביה:

מזא, "לחם הפנים - נאכל לתשעה,

לעשרה,

ולאחד עשר,

לא פחות ולא יותר.

כיצד?

בדרבו - לתשעה, נאפה בערב שבת - נאכל בשבת לתשעה.

חל יום טוב להיות בערב שבת - נאכל לשבת לעשרה.

שני ימים טובים של ראש השנה - נאכל לשבת לאחד עשר,

לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב".

ואי אמרת: צורכי שבת נעשין ביום טוב - אמאי לא דחי יום טוב?

אמר ליה:

רש"י

שבות קרובה. של י"ט עצמו או של אותה שבת עצמה שצריכה לבו ביום במקדש התיירו:

שבות רחוקה. לדחות שבות י"ט זה בשביל שבת שניה לא התיירו במקדש:

ואינו דוחה את יום צום הכפורים. באפייתו דאיסורא דאורייתא הוא דלא הותר בו אוכל נפש אבל יו"ט הותר בו אוכל נפש והאי אוכל נפש הוא ואע"ג דאינו צורך לייט הרי צורך לשבת שהוא נמי י"ט הלכך בעלמא איסור שבות הוא ובמקדש לא גזור ואע"ג דרחוקה היא:

שתי הלחם. הבאין בעצרת: **לשלשה**. לפי שאפאום מערב שבת:

ביום טוב מיבעיא. אי נמי לא חזו השתא הא חזו לבו ביום ומי גרעי מצרכי שבת של מחר דלכל האי יומא לא חזי ליה דהא סעד כבר אלא לאו שמע מינה אין מותר ביי"ט מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחים ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול לא דחי ליה לייט מידי דלא חזי ליה:

רבן שמעון כו'. לא גרסי' ביה ואינו דוחה יום צום דמה ענין יום צום סמוך לעצרת:

כאבא שאול. במס' ביצה (דף כ:): **לכם ולא לנכרים**. אבל לגבוה שרי: **ביד רב אחא**. הטעימו תשובה זו לאומרה לרבה משמו:

החורש בשור וחמור. משום לא תחרוש וגו':

והן מוקדשין. עובר על השור שהוא קדשי מזבח משום לא תעבוד בבכור שורך וכל הקדשים כבכור ועל החמור שהוא קדשי בדיק הבית משום לאו דהזיד במעילה דאמרן בפ' כל שעה (לעיל לג.) הזיד במעילי באזהר' וגמר חטא חטא מתרומה הרי שלשה לאוין חלוקין ולא חשיב אלא לאוין חלוקין:

ושביעית. דעובר משום שדך לא תזרע וחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזרעה:

ובכלאים בכרם. דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים והמחפה בכלאים לוקה הרי חמשה וייט הרי ששה ושבת לא תנא משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דאין לוקין עליו:

וכהן ונזיר אבית הטומאה. שזה בית הקברות והוא כהן ונזיר ויש כאן לאו דכהן לנפש לא יטמא ולא דנזיר על נפש מת לא יבוא:

אחרשה. משום לאו די"ט לא לילקי:

דם צפור. הואיל ואי מזדמני ליה צפרים וחיות טובא:

באבנים. דלא חזו לכיסוי:

שבות קרובה - התיירו,
שבות רחוקה - לא התיירו.

ולרבו שמעון בן גמליאל דאמר משום רבי שמעון בן הסקן:
"דוחה את יום טוב,

ואינו דוחה את יום צום" (מנחות יא, ט) - מאי איכא למימר?

בהא פליגי:

מר סבר: שבות קרובה - התיירו,

שבות רחוקה - לא התיירו,

ומר סבר: שבות רחוקה - נמי התיירו.

מתיב רב מרי:

"שתי הלחם - אינו נאכלות לא פחות משנים, ולא יותר על שלשה ביצד?

נאפות ערב יום טוב - נאכלות ליום טוב לשנים.

הל יום טוב להיות אחר השבת - נאכלות ליום טוב לשלשה,

לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את היום טוב" (מנחות ק:).

ואי אמרת: צורכי שבת נעשין ביום טוב,

השתא דשבת ביום טוב - שרי, דיום טוב ביום טוב - מיבעיא?!

שאני התם,

דאמר קרא: **"לכם"**²⁵⁴ (שמות יב, טז),

"לכם" - ולא לגבוה.

ולרבו שמעון בן גמליאל דאמר משום רבי שמעון בן הסקן:
"דוחה את יום טוב" - מאי איכא למימר?

סבר לה: כאבא שאול,

דאמר: **"לכם"** (שמות יב, טז) - ולא לגוים.

שלח ליה רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר רב הונא:
מי אמרין: "הואיל"?!

והא תנן:

"יש חורש תלם אחד,

וחיביבו עליה משום שמונה לאוין: החורש בשור וחמור"²⁵⁵ (דברים כב, ו),

והן מוקדשים,

ובכלאים בכרם,

ושביעית"²⁵⁶ (ויקרא כה, ד),

ביום טוב,

ובהן"²⁵⁷ (ויקרא כא, א),

ונזיר"²⁵⁸ (במדבר ו, ו) **אבית הטומאה"** (מכות כא:).

ואי אמרין: "הואיל" - אחרישה לא ליחייב, הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור!

אמר רב פפא בר שמואל:

באבנים מקורזלות.

²⁵⁴ וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשרי לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם

²⁵⁵ לא תחרש בשור ובחמור יחדו

²⁵⁶ ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר

²⁵⁷ ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו

²⁵⁸ כל ימי היירו לה' על נפש מת לא יבא

רָשׁ"י

ראויות לכותשן: קושיא היא: **כלאחר יד.** עיי' שינוי דשבות בעלמא הוא וכיון דמדאורייתא שרי פקע ליה מלקות: **טינא.** טיט לח ובלול: **מתונתא.** ארץ לחה ראויה לזריעה ואינה נעשית עפר אם בא לכותשה היא מדבקת ונגבלת: **לוקה משום מבשל גיד בי"ט.** בישול שאינו ראוי ולוקה משום מבשל בשר בחלב אפילו הוא חול וקסבר יש בגידים בנותן טעם ובשר הם: **משום הבערה.** שלא לצורך דהבערה מלאכה לעצמה ובישול מלאכה לעצמו: **גיד הנשה של נבלה.** דלוקה על אכילתו משום נבילה: **שתים על אכילתו.** אוכל גיד ואוכל בשר בחלב: **שלש על בישולו.** משום הבערה דיי"ט ומשום בישול דיי"ט ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול: **ועייל עצי מוקצה.** דהשתא ליכא למימר הואיל דמדאורייתא אסור להשתמש באש מוקצה בי"ט: **מוקצה דאורייתא.** בתמיה: **והכינו.** במזומן שמזמן כל צורכו היום ויאמר דבר זה לצורך היום דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך דהכתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכיון דלאו מזומן הוא והכתוב קראו הכנה הויה לה מלאכה ועובר עליה משום לא תעשה כל מלאכה: **בעאי.** שאלתי:

ראויות לכותשן!

וכתישה ביום טוב - מי שרי?!

ראויות לכותשן כלאחר יד!

בצונמא.

צונמא בר זריעה?!

צונמא מלמעלה,
ועפר תיחוח מלמטה.

ותיפוק ליה משום עפר תיחוח!

אלא אמר מר בר רב אשי:
בטינא.

וטינא בר זריעה הוא?!

במתונתא.

איתיביה אביי:

"המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב, ואוכלו - לוקה חמש.
לוקה משום: מבשל גיד ביום טוב,
ולוקה משום: אוכל גיד,
ולוקה משום: מבשל בשר בחלב,
ולוקה משום: אוכל בשר בחלב,
ולוקה משום: הבערה".

ואי אמרנן: "הואיל" - אהבערה לא ליחייב,
הואיל דחזי ליה לצרכו!

אמר ליה:

אפיק הבערה, ועייל גיד הנשה של נבילה'.

והתני רבי חייא:

"לוקין שתים - על אכילתו,
ושלש - על בישולו".

ואי איתא, "שלש על אכילתו" מיבעי ליה!

אלא: אפיק הבערה,
ועייל עצי מוקצה'.

ומוקצה - דאורייתא הוא?!

אמר ליה:

אין,

דכתיב: "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" ²⁵⁹ (שמות טז, ה).

ואזדרתה מהכא: מ"לא תעשה כל מלאכה" ²⁶⁰ (שמות כ, י).

²⁵⁹ והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום

²⁶⁰ ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך

רפ"י

מאפר. אחר ומוקצה הוא שאינו נכנס ליישוב ימים רבים:

תמיד. עולה של ציבור: מהו. ליקרב:

שה ולא את הבכור. מתנתא היא ודרשה קרא דיחזקאל (מה) גבי קרבנות: ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל:

שה ולא את הבכור. דשה משמע שיהא ראוי להיות בין זכר בין נקבה דכולן בכלל שה ובכור אינו אלא זכר:

ולא מעשר. דמעשר בהמה אינו ראוי להקדישו לקרבן אחר והכי משמע אחד שיהא לבד ולא זה שאינו בא אלא מכלל עשרה:

מן הצאן. ולא כל הצאן מיעוטא הוא להוציא פלגס יצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא והיינו כל חודש שלשה עשר דכבש בן שנה הוא ואיל משנכנס לשנה שניה חודש שלם והכי מפרש לה במס' פרה (פ"א משנה ג):

מן המאתים. על כרחיק אנסכים קאי וקאמר הביאו הנסכים עליו מן המאתים שישתיירו מאתים בבור היין:

מכאן לערלה שבטלה במאתים. דאי לאו בשאיסור מעורב בו קאי אמאי מצריך מאתים ובעלמא בסיפרי נפקא לן שפיר דערלה וכלאי הכרם בטילין במאתים והאי מכאן לאו דוקא אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קצת:

איסור דבר אחר. שבת:

הא את הוא דאמרת. באלו הן הלוקין (מכות דף כא):

חילוק מלאכות לשבת. שאם עשה שתיים בהעלם אחד או [אחת] בשתי העלמות חייב שתיים:

ואין חילוק מלאכות ליום טוב. שאם עשה שתי מלאכות במזיד אינו לוקה שתיים והכא ביום טוב קיימינן ומחייבת ליה משום י"ט תרתי משום מוקצה ומשום מבשל גיד ביום טוב:

אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא. דאיפלגו גבי יום טוב אי שרינן ליה משום הואיל או לא:

מחלוקת רבי אליעזר ור' יהושע היא דרבי אליעזר סבר אמרינן הואיל. אע"ג דסופו להפריש אחת מהן לחלה ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה אפי' הכי אמרינן הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בצע מכל חדא וחדא ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ומותר לאפותה:

ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל. כדי להתיר מלאכות יום טוב ואהואיל ואי בעי מיתשיל עלה דלעיל לא קאי רמי בר חמא אלא אהואיל דאיסור מלאכת יום טוב:

אלא דבעידנא דעיילי לה. איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלאו הואיל דבכל חדא איכא למימר זו לא תהא לחלה:

אבל הכא דלאוריחין הוא דחזיא. והרי עדיין לא זימן לית ליה הואיל למישרייה לר' אליעזר:

דלא חזיא לא לדידיה ולא לאוריחין. והרי סופו ליטול אחת לחלה שאין דרך לבצוע מכל אחת:

אמר ליה:

והא אתה הוא דאמרת: בעאי מיניה מרב חסדא,

ואמרי לה: בעאי מיניה מרב הונא:

הביא שיה מאפר,

ושקטו תמיד ביום טוב - מהו?

ואת אמרת לן:

עלה²⁶¹: "שה" ²⁶² (יחזקאל מה, טו) - ולא הבכור.

"אחת" - ולא מעשר.

"מן הצאן" - ולא הפלגס.

"מן המאתים" - ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור,

מכאן לערלה שבטילה במאתים.

"ממשיקה ישראל" - מן המותר לישראל,

מכאן אמרו: אין מביאין נסבין מן הטבל.

יכול לא יביא מן המוקצה?

אמרת: מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו -

אף כל שאיסור גופו גרם לו,

יצא מוקצה, שאין איסור גופו גרם לו,

אלא איסור דבר אחר גרם לו."

ואי אמרת: איסור מוקצה דאורייתא - מה לי איסור גופו, מה לי איסור דבר אחר?

ועוד, הא אתה הוא דאמרת: "חילוק מלאכות לשבת" (מכות כא),

ואין חילוק מלאכות ליום טוב!

אלא: אפיק - הבערה,

ועייל - עצי אשירה,

ואזהרה מהכא: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם"²⁶³ (דברים יג, ח).

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לאבבי:

ונלקי נמי משום: "ולא תביא תועבה אל ביתך"²⁶⁴ (דברים ז, כו)!

אלא: אפיק הבערה,

ועייל עצי הקדש.

ואזהרה מהכא: "ואשדיהם תשדפון באש..."

לא תעשון כן לה' אלהיכם"²⁶⁵ (דברים יב, ג-ד).

אמר רמי בר חמא:

הא דרב חסדא ורבה - מחלוקת דרבי אליעזר ורבי יהושע היא,

דרבי אליעזר סבר: אמרינן "הואיל",

ורבי יהושע סבר: לא אמרינן "הואיל".

אמר רב פפא:

ודילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם - דאמרינן "הואיל",

אלא דבעידנא דקא עיילי לתנוגרא,

כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה,

²⁶¹ גירסת וילנא: (אמר לי) עלה

²⁶² ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל למנוחה ולעולה ולשלמים לכפר עליהם נאם אדני ה'

²⁶³ ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והדרך פאשר נשבע לאבתוך

²⁶⁴ ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקין תשקצנו ותעב תתעבנו מי חרם הוא

²⁶⁵ ג ונתצתם את מזבחתם ושבחתם את מצבתם ואשדיהם תשדפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא.

ד לא תעשון כן לה' אלהיכם

רָט"י

אבל הכא. דכולהו חזו לאורחין ואורחין שכיחי אמרינן הואיל למישרייה ואי קשיא הא דאמר ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין כו' אלמא לית ליה הואיל ואי בעי מיתשל עלה אפילו לחומרא וכל שכן הואיל דהכא לקולא לא דמי דהשתא מיהא לאו דידיה הוא וכך שמעתי ומגמגם לבי עלה ונראה בעיני דאין הואיל בזה בדבר שאינו שלו דנימא הואיל ואי בעי מייתי ליה ברשותיה דאם כן הקדש דקיימא לן אבל אתה רואה של גבוה ולא פליג ר"א הא אי בעי פריק ליה והוי דידיה ואף סוגיא דשמעתא לא מייבתא שפיר וכמדומה דפירוש הכתוב ברישא דשמעתא הואיל ואי בעי מיתשיל עליה לא גרי' אלא הכי גרי' ר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל והכי פירושא ר' אליעזר סבר שרי לאפותה ואע"ג דסוף סוף איכא חדא דלא חזיא ליה אין כאן איסור מלאכה הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה דמצוי למשקל מכל חדא פורתא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל דהא סופו ליטול אחת מהן לחלה הלכך כיון דטובת הנאה אינה ממון ולא עבר עלה מנחתה עד הערב וישרפנה:

אמרוה. להא דרמי בר חמא: **מילתא דקשיא לן כו'.** דבטובת הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחד דנהי נמי דטובת הנאה ממון לר' אליעזר אפילו הכי השתא נמי עובר משום לא תעשה כל מלאכה ומוטב לעבור על בל יראה מאליו ואינו עושה מעשה בידיים מלעבור על לא תעשה כל מלאכה ועושה מעשה בידיים: **טעמא דידי משום הואיל.** ואין כאן חילול: **אהדר ליה במכילתא אחריתא.** ואיכא למימר דבתרווייהו פליגי ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון הלכך אי מחמצה גביה עבר עלה ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור דאמר ר' הואיל ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ור' יהושע סבר אינה ממון הלכך לא זהו חמץ שמוזהרין עליו וכי אפי לה עבר עלה דלא אמרינן הואיל והא דתריצנא לעיל דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון אכתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה ר' אליעזר לר' יהושע הרי הוא עובר בכל יראה:

אבל הכא - דלאורחין הוא דחזי, לדידיה לא חזי, אימא: הכי נמי דלא אמרינן "הואיל"!

אמר רב שישא בריה דרב אידי: ודיקמא לא היא,

עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם - דלא אמרינן "הואיל",

אלא דאיכא חדא דלא חזיא לא לדידיה, ולא לאורחין,

אבל הכא - דחזי מיהת לאורחין, אימא: הכי נמי אמרינן "הואיל"!

אמרוה רבנן קמיה דרבי ירמיה ורבי זירא,

רבי ירמיה - קיבלה,

רבי זירא - לא קיבלה.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

מילתא דקשיא לן ואתיא כמה שני - "במאי פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע?", השתא אמרוה משמיה דגבירא רבה - ולא ניקבלה!?

אמר ליה:

היכי אקבלה?

דתנינא:

"אמר ליה רבי יהושע:

לדבריה, הרי הוא עובר משום: "לא תעשה כל מלאכה"²⁶⁶ (שמות כ, י)!"

ושתיק ליה.

ואי איתא, לימא ליה: טעמא דידי משום "הואיל"!

אמר ליה:

ולישעמיה, הא דתנינא בבביתא:

"אמר לו רבי אליעזר:

לדבריה, הרי הוא עובר משום: "בל יראה" ו"בל ימצא"!

ושתיק ליה.

הכי נמי דלא אהדר ליה!?

הא קא מהדר ליה במתניתין,

דתנן:

"לא זהו חמץ שמוזהרין עליו משום: "בל יראה" ו"בל ימצא"!

אלא: שתיק ליה - בבביתא,

ומהדר ליה - במתניתין.

הכא נמי, אימור: שתיק ליה - במתניתא

ואהדר ליה - במכילתא אחריתא.

²⁶⁶ יום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך

17. מח, א-ב

רש"י

הלכה כבן בתירא. תטיל לצונן :
שיעור עיסה. ללוש בפסח ולא יותר
 שיכול לשומרה מידי חימוץ :
חילוף הדברים. שהשעורין קרובין
 להחמוץ יותר מן החיטים :
הא בחסיכתא הא במעלייתא.
 קמייטא במעלייתא בתרייתא
 בחסיכתא ששלש שלהן אינן אלא
 קביים טובות :

שמע מינה. לענין מקח וממכר :
 גריען חיטי חסיכתא ממעלייתא טפי
 ממאי דגריען שערי חסיכתא
 ממעלייתא. דאילו בחיטי קתני
 בטובות קביים וברעות שלשת קבים
 אלמא גרעי תילתא ואילו בשעורין
 הטובות שלשת קבין והרעות
 ארבעה ליכא גרעותא אלא ריבעא :
קבא מלוגנאה. קב של אותו מקום :
לפיסחא. שלא ללוש יותר כדי
 שיוכל לשומרו מן החימוץ :

וכן לחלה. בהך שיעור עיסה נמי כל
 ימות השנה להתחייב בחלה :

חמשת רבעים. לוגין ציפורים שהן
 שבעה ועוד מדבריים שזה הוא
 שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר
 שנאמר גבי חלה (במדבר טו) ראשית
 עריותיכם כדי עריותיכם דהיינו
 עיסת מדבר שהוא עומר לגולגולת
 והוא עשירית האיפה והאיפה שלש
 סאין וסאה ששה קבין מדבריות
 חשוב עישור שבהן ותמצא שבעת
 רבעי קב וביצה וחומש ביצה כיצד
 חלק שלש סאין שהן שמונה עשרה
 קבין ועשה מהן רבעי קב היינו לוגין
 ותמצא בהן שבעים ושנים לוג טול

עישור של שבעים הרי שבעה
 והשנים הנשארים שתים עשרה
 ביצים הן עישור שלהן ביצה וחומש
 ביצה הרי שבעת רבעים ועוד דהוא
 ביצה וחומש ביצה ובירושלים
 הוסיפו על המדות שתות מלבר
 שהוא חומש מלגו שנתנו ששה מן
 הראשונים בתוך חמשה האחרונים
 הרי ששת רבעים הראשונים נעשו
 חמשה והרובע וביצה וחומש
 הנשארים נעשו רובע שהרובע שש
 ביצים עשה מהן חמש ביצים גדולות
 והביצה וחומש ביצה נעשית ביצה
 גדולה שניתוסף עליה חומשא מלגו
 דהוא שתות מלבר הרי שש ביצים
 גדולות דהוא רובע קב גדול הרי
 עומר המדבר ששה רבעים
 ירושלמיים וסאה ציפורית עודפת
 על ירושלמית שתות מלבר כדאמר
 בעירובין (דף פג.) הרי עומר שהיה
 ששה רבעים ירושלמיים נכנס
 בחמש ציפוריים :

נהוג למיפא. בפיסחא קפיזא קפיזא
 שלשת לוגין לחומר לשומרו מן
 החימוץ :

אמר ליה. כרי אליעזר סביר' לן
 דהסל מצרפן לחלה לאחר אפייתן
 והאידינא קיימא לן כרי אליעזר
 בחלה של אור דאין שורפין קדשים
 ביום טוב ולהשהותם אי אפשר
 ומשיקרא עליה שם אסור לאפותה
 דהא לאו לאכילה היא ולא קרינן
 עליה שם אלא עושה חררה קטנה
 אצל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא
 רודה נותנן לכלי והוא מצרפס ונוטל
 הקטנה וקורא שם ומברך ומצניעה
 ושורפה משתחשך או למחר וכן
 הורה לנו רבינו יעקב בן יקר :

תניא:

"רבי אומר:

הלכה כרבי אליעזר,

ורבי יצחק אומר:

הלכה כבן בתירא.

וכמה שיעור עיסה?

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר:

בחיטין - קבין,

ובשעורין - שלשת קבין.

רבי נתן אומר משום רבי אליעזר:

חילוף הדברים".

והתניא:

"רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר:

בחיטין - שלשת קבין,

ובשעורין - אדבעה קבין!"

לא קשיא:

הא - בחסיכתא,

הא - במעלייתא.

אמר רב פפא:

שמע מינה: גריעין חיטי חסיכתא מחיטי מעלייתא, טפי מהגריען שערי חסיכתא משערי מעלייתא.

דאילו התם - תילתא,

והכא - ריבעא.

אמר רב:

קבא מלוגנאה - לפיסחא,

וכן לחלה.

והתנן²⁶⁷:

מח, ב "חמשת רבעים קמח ועוד - חייבין בחלה!"

הכי קאמר:

קבא מלוגנאי - נמי אהאי שיעורא קאי.

אמר רב יוסף:

הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא.

אמר ליה אביי:

מאי דעתך? לחומר'א?!

חומר'א דאתי לידי קולא הוא!

דקא מפקע ליה מחלה!

אמר ליה:

דעבדן כרבי אליעזר,

²⁶⁷ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: (והתניא)

רָשׁ"י

שנושכות זו את זו. שהן רחבות ועגולות כעין שלנו וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו הלכך חדא היא: אבל כעכין. קויילו"ש {קילי"ש: יתדות (של משחק. וכאן, בהשאלה, לחמים מוארכים בעלי קצוות חדים)} בלעז ארוכין וקצרין ואין נושכין זה מזה: טבלא שאין לה לבזבז. מסגרת ושפה סביב לה ורדה פת לתוכה מן התנור: מהו. שתצטרף לר' אליעזר: תנור מצרפן. אף תנור מצרפן אף על פי שלא נתנן לסל: ככרות של בבל כו'. אבל כעכין לא:

ד'תנן²⁶⁸:

"רבי אליעזר אומר: הרודה ונתתו לסל - הסל מצרפן לחלה".

ואמר רב יהודה אומר שמואל: הלכה כרבי אליעזר.

אמר ליה:

והא איתמר עליה:

אמר רבי יהושע בן לוי:

לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו, אבל כעכין - לא!

הא איתמר עליה:

אמר רבי חנינא:

אפילו כעכין.

בעי רבי ירמיה:

טבלא שאין לה לבזבזין - מהו?

תוך כלי בעינן - והא ליכא,

או דילמא:

אזכור כלי בעינן - והא איכא?

תיקו.

תנא:

"רבי אליעזר אומר:**הסל - מצרפן.****רבי יהושע אומר:****תנור - מצרפן.****רבן שמעון בן גמליאל אומר:****ככרות של בבל שנושכות זו מזו - מצטרפות".**

18. מח, ב

רס"י

מתני'

רבן גמליאל אומר שלש נשים
 לשות כאחת. כל אחת מלא
 התנור ואין כאן חימוץ אף על פי
 שהאחת ממתנת עד שיאפו
 השתים:
 וחכמים אומרים. אין להקל כל
 כך שיהו לשות כאחת אלא שלש
 נשים עוסקות כל אחת בבצק
 שלה:
 אחת לשה. האחרונה לשה
 כשחבירתה האמצעית מקטפת
 והשלישית שלשה תחלה אופה
 וסידרא מפרש בגמרא:
 לא כל הנשים. יש עצלניות
 ומחמיצות אם יהו כל כך ויש
 תנור שאינו חם מהר ויש עצים
 שאינם נבערים מהר:
 זה הכלל תפח. הבצק בידה
 שהיא רואה שרוצה לתפוח:
 תלטוש. ידיה במים צונן
 ותקטפנה ותצטן:

גמ'

תנא לשה היא מקטפת. אדרבנן
 קאי הראשונה שקדמה ללוש
 מלא התנור קטן שלהן תחלה
 כשהיא מקטפת דהיינו עריכה
 שקורין {אינטורטי"ר: להעגיל (לעצב
 מאפה בצורה עגולה)} וחברתה
 מתחלת ללוש עיסה שלה:
 מקטפת היא אופה. וזו
 הראשונה שהיתה מקטפת
 עכשיו וגמרה קיטופה היא
 אופה ונותנת לתנור וחבירתה
 שהיתה לשה מקטפת תחתיה
 והשלישית לשה וכשגמרה
 ראשונה לאפות גמרה אמצעית
 לקטף ואחרונה ללוש הרי
 האמצעית המקטפת אופה
 וחבירתה האחרונה מקטפת
 תחתיה והראשונה חוזרת ולשה
 שהיו תנורין קטנים ולא היתה
 מספקת [אלא] כמלא תנור:
 וכן חוזרות חלילה. חלילה לשון
 מחול סביב סביב:

משנה

רבן גמליאל אומר:

שלש נשים: לשות כאחת,

ואופות בתנור אחד, זו אחר זו.

וחכמים אומרים:

שלש נשים עוסקות בבצק כאחת: אחת - לשה,

ואחת - עורכת,

ואחת - אופה.

רבי עקיבא אומר:

לא כל הנשים,

ולא כל העצים,

ולא כל התנורים שוין.

זה הכלל:

תפח - תלטוש בצונן.

גמרא

תנו רבנן:

"לשה - היא מקטפת,

וחבירתה - לשה תחתיה.

מקטפת - היא אופה,

וחבירתה - מקטפת תחתיה,

והשלישית - לשה.

אופה - היא לשה,

וחבירתה - אופה תחתיה,

והשלישית - מקטפת,

וחוזרת חלילה.

כל זמן שעוסקות בבצק - אינו בא לידי חימוץ".

19. מח, ב

רש"י

דנתי לפני רבן גמליאל. שהיה אומר כלל דבר בכל שלש נשים לשות כאחת וממתנת האחת עד שיאפו השתים:

"רבי עקיבא אומר:
לא כל הנשים,
[ולא כל העצים,
ולא כל התנורים שוין.
זה הכלל: תפח - תלטוש בצונן"]

תניא:

"אמר רבי עקיבא:
דנתי לפני רבן גמליאל:
ילמדינו רבינו: בנשים זריזות או בנשים שאין זריזות?
בעצים לחים או בעצים יבשים?
בתנור חם או בתנור צונן?
אמר לי: אין לך אלא מה ששנו חכמים: "זה הכלל: תפח - תלטוש בצונן".

רס"י

20. מח, ב

מתני'

שיאור. שלא החמיץ כל צרכו :
סידוק. כשהוא מחמיץ נעשין בו
 סדקין :
קרני חגבים. סדק לכאן וסדק
 לכאן :
זה וזה האוכלו בכרת. דקרני
 חגבים נמי סידוק הוי :
ואיזהו שיאור. שפטור זה שאין
 בו סדק אבל הכסיפו פניו כאדם
 שעמדו שערותיו ומתוך פחד
 ורתת פניו מכסיפין :

גמ'

חכמים. דברייתא הוא ר' יהודה
 דמתני' וחכמים דמתני' הוא ר'
 מאיר :
ה"ג ברייתא וחכמים אומרים
 אי זהו שיאור כקרני חגבים
 סידוק שנתערבו סדקין זה בזה
 וזה וזה האוכלו בכרת :
והא אנן תנן. דר' יהודה פטר
 בשיאור ידיה דאע"ג דאמר
 ישרף לא מיחייב עלה לא
 מלקות ולא כרת :
אימא לרבי מאיר זה וזה. בין
 שיאור דרבי יהודה דקרני
 חגבים בין סידוק חייבין כרת
 דתרוייהו לרבי מאיר סידוק
 נינהו :
כמה סדקין מלמטה. בתוכו
 הלכך כי הוי למעלה כקרני
 חגבים הוי למטה כנתערבו
 סדקין :

משנה

שיאור - ישרף,
והאוכלו - פטור.
סידוק - ישרף,
והאוכלו - חייב כרת.

איזהו "שיאור"?

כקרני חגבים.

"סידוק"?

שנתערבו סדקין זה בזה,
דברי רבי יהודה.
וחכמים אומרים:
זה וזה: האוכלו - חייב כרת.

ואיזהו "שיאור"?

כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו.

גמרא

תנו רבנן:

"איזהו "שיאור" ? כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו,
 "סידוק" ? כקרני חגבים,
 דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים:
 איזהו "שיאור" ? כקרני חגבים,
 "סידוק" ? שנתערבו סדקין זה בזה.
 וזה וזה: האוכלו - חייב כרת."

והאנן תנן:

"שיאור - ישרף,
 והאוכלו - פטור,
 דברי רבי יהודה!"

אימא: לרבי מאיר, זה וזה: האוכלו - חייב כרת.

אמר רבא:

מאי טעמא דרבי מאיר?
 אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה.

21. מט, א**רש"י****מתני'**

מבערין את הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת אבל כל מה שעתיד לבער יבער: **תרומה מלפני השבת.** שאינו יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמות זרים ולהשהותה אי אפשר אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להן אוכלים הרבה:

גמ'

שבת. נשתהה שם שבת אחת:

מט, א מְשֻׁנָּה

אַרְבַּעָה עָשָׂר שָׁחַל לֵהְיוֹת בַּשַּׁבָּת:
מְבַעְרִין אֶת הַכֹּל מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת,

דְּבַר רַבִּי מֵאִיר.

וְחֻכְמִים אֹמְרִים:

בְּזַמְנָו.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צְדוּקָה אָמַר:

תְּרוּמָה - מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת,

וְחוֹלִין - בְּזַמְנָו.

גְּמָרָא**תנ"א:**

"רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר רַבִּי צְדוּקָה אָמַר:

פַּעַם אַחַת שָׁבַת אָבָא בִּיבְנָה, וְחָל אַרְבַּעָה עָשָׂר לֵהְיוֹת בַּשַּׁבָּת.

וּבָא זִוְנִין מִמוֹנָה שֶׁל רַבִּין גַּמְלִיאֵל וְאָמַר: הִגִּיעַ עַת לְבַעַר אֶת הַחֶמֶק,

וְהִלְכְתִי אַחַר אָבָא וּבִיעַרְנוּ אֶת הַחֶמֶק".

רפ"י

22. מט, א

מתני'

ההולך בארבעה עשר:
אם יכול שיש שהות ביום:
להציל מן הנכרים את ישראל
הנרדפין:

יבטל בלבנו ולא יחזור ואפי' יש
שהות דמדאוריית' סגי ליה
בביטול בעלמא:

לשבות שביבת הרשות. שהיה
הולך להחשיך על התחום לקנות
שביתה שם כדי שיהא לו משם
ולהלן אלפים לילך למחר שם
לדבר הרשות יחזור מיד אבל
לקנות שביבת מצוה כגון שילך
מחר חוץ לתחום לבית האבל או
לבית המשתה היינו כהולך
לשחוט את פסחו:

שיש בידו בשר קודש. עמו
בדרך ונפסל ביוצא שמחיצת
קדשים קלים חומת ירושלים:
אם עבר צופים. שם כפר שיכול
לראות בית המקדש משם:

שורפו במקומו. ולא הטריחוהו
לחזור:

ואם לאו חוזר ושורפו כו'.
כדאמרן בכל שעה (לעיל כד.)
בקודש באש תשרף דבמקום
אכילתו שריפתו:

זה וזה. חמץ דאמרן לעיל ונוכר
שיש לו חמץ בביתו ובשר קודש
שעמו:

בכביצה. אבל בפחות גבי חמץ
יבטל בלבנו וגבי בשר קודש
שורפו במקומו:

גמ'

סעודה שניה. כך הוא דרך
החתנים לאחר סעודת אירוסין
חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו
וסועד שם:

משנה

ההולך לשחוט את פסחו,
ולמול את בנו,
ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו,
ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו:
אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור ויבער,
ואם לאו - מבטלו בלבנו.

להציל מן הגוים,

ומן הנזר,

ומן הלסטים,

ומן הדליקה,

ומן המפולת - יבטל בלבנו.

ולשבות שביבת הרשות - יחזור מיד.

וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש:
אם עבר צופים - שורפו במקומו,
ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה.

ועד כמה הן חוזרין?

רבי מאיר אומר:

זה וזה - בכביצה.

רבי יהודה אומר:

זה וזה - בכזית.

וחכמים אומרים:

בשר קדש - בכזית,

וחמץ - בכביצה.

גמרא

ורמיהו:

"ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו,
ולשבות שביבת הרשות - יחזור מיד!"

אמר רבי יוחנן:

לא קשיא:

הא - רבי יהודה,

הא - רבי יוסי.

דתניא:

"סעודת אירוסין - רשות,

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

מצוה".

והשתא דאמר רב חסדא: מחלוקת - בסעודה שניה,
אבל בסעודה ראשונה - דברי הכל מצוה.

אפילו תימא: הא וקא - רבי יהודה,

ולא קשיא:

רש"י

אני לא שמעתי. שתהא מצוה
אלא סעודת אירוסין לבדה אבל
לא סעודת סבלונות:
סבלונות. דרוונות כלים נאים:

הא - בסעודה ראשונה,
הא - בסעודה שנייה.

תניא:

"אמר רבי יהודה:

אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין,

אבל לא סבלונות.

אמר לו רבי יוסי:

אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות".

רפ"י

23. מט, א

בת כהן. צריכה להינשא לכהנים ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל:

אין זוגן עולה יפה. במזל טוב: מאי היא. מה עולה בידן:

או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. כדכתיב (ויקרא כב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיק ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו':

או קוברה. בלא זמן: תלמיד חכם. הוא שבח לו אבל עם הארץ ואינו כהן גנאי הוא לו לאהרן ונענשים:

לא גלאי. רב כהנא גלה מבבל לאי"י כדאמר בהגוזל ומאכיל (בי"ק קיז.).

לא גלאי כדגלו אינשי. שאר תלמידים יוצאים מדעתן ואני יצאתי על כרחי מחמת מרדין ואימת מלכות:

תנא:

"רבי שמעון אומר:

כל סעודה שאינה של מצוה - אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה."

כגון מאי?

אמר רבי יוחנן:

כגון בת כהן לישראל, ובת תלמיד חכם לעם הארץ.

דאמר רבי יוחנן:

בת כהן לישראל - אין זוגן עולה יפה.

מאי היא?

אמר רב חסדא:

או "אלמנה" או "גרושה" או "זרע אין לה"²⁶⁹ (ויקרא כב, יג).

במתניתא תנא:

"קובריה,

או קוברתו,

או מביאתו לידי עניות."

איני?!

והא אמר רבי יוחנן:

הרוצה שיתעשר - ידבק בזרעו של אהרן, כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן!

לא קשיא:

הא - בתלמיד חכם,

הא - בעם הארץ.

רבי יהושע נסיב כהנתא, חלש.

אמר: לא ניקא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה,

דהוי ליה חתנא כי אנא.

רב אידי בר אבין נסיב כהנתא,

נפקו מיניה תרי בני סמיכי: רב ששת בריה דרב אידי, ורבי יהושע בריה דרב אידי.

אמר רב פפא:

אי לא נסיבנא כהנתא - לא איעתרי.

אמר רב כהנא:

אי לא נסיבנא כהנתא - לא גלאי.

אמרו ליה:

והא למקום תורה גלית!

לא גלאי כדגלי אינשי.

²⁶⁹ ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבח אל בית אביה כנעוניה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו

רס"י

ומאלמן את אשתו. שמבקש לימודו ואי אפשר לו וגולה למזונות והרי אשתו באלמנות חיות:
 גוזליו. יתומין:
 ותלמודו משתכח. שאינו עסוק לחזור עליו:
 ומחלוקות רבות באות עליו. מחמת ששכח תלמודו או הקפות שמקיף מחנונין לסעודותיו:
 קרו ליה. לבנו:
 מרקיד בי כובי. כדרך הליצנים שמשחקין ומרקדין בחנויות להשקותן בשכרן:
 מלחיד פינכי. קערות:
 מן רבע. מקפל לבושו ורובץ וישן דרך המשתכרין אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו אלא מקפל לבושו תחתיו וישן:
 מן. כמו בר חמרא מוך שקיד וגני (תענית דף ו:):

אמר רבי יצחק:

כל הנהנה מסעודת הרשות - לסוף גולה,
 שנאמר: "ואכלים פרים מצאן ועגלים מתוך מרבק"²⁷⁰ (עמוס ו, ד),
 וכתיב: "לכן עתה יגלו בראש גלים"²⁷¹ (עמוס ו, ז).

תנו רבנן:

**"כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום: סוף מחריב את ביתו,
 ומאלמן את אשתו,
 ומייתם את אוזליו,
 ותלמודו משתכח ממנו,
 ומחלוקות רבות באות עליו,
 ודבריו אינם נשמעים,
 ומחלל: שם שמים,
 ושם רבו,
 ושם אביו,
 וגורם שם רע: לו,
 ולבניו,
 ולבני בניו עד סוף כל הדורות."**

מאי היא?

אמר אביי:

קרו ליה בר מחים תנוריי.

רבא אמר:

בר מרקיד בי כובי.

רב פפא אמר:

בר מלחיד פינכי.

רב שמעיה אמר:

בר מן רבע.

²⁷⁰ השקמים על מטות שן וסרחים על ערשותם ואכלים פרים מצאן ועגלים מתוך מרבק

²⁷¹ לכן עתה יגלו בראש גלים וסר מרוח סרוחים

רש"י

24. מט, א-ב

ואינו מתקבל. לשומעים:
 גדולי הדור. אנשי מעשה
 וצדיקים:
 בת גבאי צדקה. שאין ממנין
 אלא אם כן טובים ונאמנין:
 נשותיהן שרץ. שאין זהירות
 במצות:
 עם כל בהמה. שדומות לבהמה
 שאין להן לב להבין:

תנו רבנן:

"לעולם ימנור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם,
 שאם מת או גולה - מובטח לו שבניו תלמידי חכמים,
 ואל ישא בת עם הארץ,
 שאם מת או גולה - בניו עמי הארץ".

תנו רבנן:

"לעולם ימנור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם,
 וישא בתו לתלמיד חכם,
 משל לענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל,
 ולא ישא בת עם הארץ,
 משל לענבי הגפן בענבי הסנה, דבר בעור ^ ואינו מתקבל".

מט,ב

תנו רבנן:

"לעולם ימנור אדם כל מה שיש לו - וישא בת תלמיד חכם,
 לא מצא בת תלמיד חכם - ישא בת גדולי הדור,
 לא מצא בת גדולי הדור - ישא בת ראשי כנסיות,
 לא מצא בת ראשי כנסיות - ישא בת גבאי צדקה,
 לא מצא בת גבאי צדקה - ישא בת מלמדי תינוקות,
 ולא ישא בת עמי הארץ, מפני שהו שקע,
 ונשותיהן שרץ,

ועל בנותיהן הוא אומר: "ארוי שכב עם כל בהמה"²⁷² (דברים כז, כא).

25. מט, ב

רש"י

כי היא חייך ואורך ימך על חייך לא חס. ללמוד תורה ולחיות:
 על חיי חברו לא כל שכן. ויש לדאג שמא יהרגנו:
 ומגבו. דתו לא חיי כדאמרין בשחיטת חולין (דף כא:): קרעו כדג מטמא באהל מיד ואף על גב שמפרפר ואמר רבי שמואל בר רב יצחק ומגבו:
 אילמלא צריכין אנו להם. למזונותיהן ולעזרתם היו הורגין אותנו:
 כאילו בא על ארוסתו בפניו. שמביישו:

תנ"א:

"דבי אומר:

עם הארץ - אסור לאכול בשר,

שנאמר: "זאת תורת הבהמה והעוף" ²⁷³ (ויקרא יא, מו),
 כל העוסק בתורה - מותר לאכול בשר בהמה ועוף,

וכל שאינו עוסק בתורה - אסור לאכול בשר בהמה ועוף."

אמר רבי אלעזר:

עם הארץ - מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת.

אמרו לו תלמידיו:

רבי, אמור: לשוחטו.

אמר להן: זה - טעון ברכה,

זה - אינו טעון ברכה.

אמר רבי אלעזר:

עם הארץ - אסור להתלוות עמו בדרך,

שנאמר: "כי הוא חייך וארך ימך" ²⁷⁴ (דברים ל, כ),

על חייך - לא חס,

על חיי חבירו - לא כל שכן?!

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן:

עם הארץ - מותר לקורעו כדג.

אמר רבי שמואל בר יצחק:

ומגבו.

תנ"א:

"אמר רבי עקיבא:

בשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם - ואנשכנו בחמור.

אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור: ככלב.

אמר להן: זה - נושך ושובר עצם,

זה - נושך ואינו שובר עצם."

תנ"א:

"היה רבי מאיר אומר:

כל המשיא בתו לעם הארץ - באילו כופתה ומניחה לפני ארי.

מה ארי - דורס ואוכל,

ואין לו בושת פנים,

אף עם הארץ - מכה ובוטל,

ואין לו בושת פנים."

תנ"א:

"דבי אלעזר אומר:

אילמלא אנו צריכין להם למשא ומתן - היו הורגין אותנו."

תנא רבי חייא:

"כל העוסק בתורה לפני עם הארץ - באילו בוטל ארוסתו בפניו,

שנאמר: "תורה צוה לנו משה מורשה" ²⁷⁵ (דברים לג, ד),

²⁷³ זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השחצת על הארץ

²⁷⁴ לאהבה את ה' אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך ימך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם

רפ"י

מאורסה. לכל קהילות יעקב:
שנה ופירש. תלמיד ששנה
 ופירש מן התורה וידע כמה
 תלמידי חכמים מגנים את עמי
 הארץ וכמה הם שפלים
 בעיניהם שונא יותר מכולם:
אין מוסרין לו עדות. אין מזמנין
 אותו לשמוע דבר להעיד עליו:
ואין מגלין לו סוד. שום דבר
 סתר לפי שהולך רכיל ומגלה:
על היתומין. שחשוד על הגזל:
המוצא אבידה חייב להכריז.
 כדאמרין באלו מציאות (בי"מ
 כא.) ועם הארץ לאו אחיך הוא
 דאינו עושה מעשה עמך:

אל תקרי: "מוֹרְשָׁה", אלא: 'מְאוֹרְסָה',
 גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם -
 יותר משנאה ששונאין אומות העולם את ישראל,
 ונשותיהן - יותר מהן".

תנא:

"שָׁנָה ופִּירֵשׁ - יוֹתֵר מְבוֹלָן".

תנו רבנן:

"שָׁשָׁה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּעַמֵּי הָאָרֶץ: אֵין מוֹסְרִין לָהּ עֵדוֹת,
 וְאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוֹת,
 וְאֵין מְגַלִּין לָהּ סוּד,
 וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן אֶפְסוֹרְפוֹס עַל הֵיתוּמִים,
 וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן אֶפְסוֹרְפוֹס עַל קוֹפָה שֶׁל צְדָקָה,
 וְאֵין מְתַלְוִין עִמָּהּ בְּדָרָה.
 וַיֵּשׁ אומֵרִים: אֵף אֵין מְכַרְזִין עַל אַבִּידתוֹ".

ותנא קמא?

זימנין הנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה,
 שנאמר: "ימין וצדיק ילבש" ²⁷⁶ (איוב כז, יז).

²⁷⁵ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב

²⁷⁶ ימין וצדיק ילבש וחסף נקי יחלק

26. מט, ב - נ, א

רש"י

מזמנין. שלשה שאכלו כאחת דתנן חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק: **ואכלת ושבעת.** מהאי קרא נפקא לן ברכת (הזימון) בברכות (דף מח:): **חזרתו.** ומדרבנן היא ואשיעור טומאתו אסמכה וטומאת אוכלין בכביצה: **כאיסורו.** של חמץ ובשר קודש נמי משנפסל ביוצא אסור באכילה:

"וכן מי שיצא [מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדוש] אם עבר צופים - שורפו במקומו, ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה ועד כמה הן חוזרין? **רבי מאיר אומר: זה וזה - בכביצה. רבי יהודה אומר: זה וזה - בכזית. וחקמים אומרים: בשר קדוש - בכזית, וחמץ - בכביצה.**"

למימרא: דרבי מאיר סבר: בכביצה הוא דחשיב, ורבי יהודה סבר: כזית נמי חשיב.

ורמינהי:
"עד כמה הן מזמנין? עד כזית, ורבי יהודה אומר: עד כביצה" (ברכות מה:).

אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה.

אביי אמר: לעולם לא תיפוהו, התם - בקראי פליגי, הכא - בסברא פליגי.

"התם - בקראי פליגי" - רבי מאיר סבר: **"ואכלת"**²⁷⁷ (דברים ח, י) - זו אכילה, **"ושבעת"** - זו שתיה, ואכילה - בכזית. ורבי יהודה סבר: **"ואכלת ושבעת"** - אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו? בכביצה.

"הכא - בסברא פליגי" - דרבי מאיר סבר: חזרתו - כטומאתו, מה טומאתו - בכביצה, אף חזרתו - בכביצה. ורבי יהודה סבר: חזרתו - כאיסורו, מה איסורו - בכזית, אף חזרתו - בכזית.

נא

תניא:
"רבי נתן אומר: זה וזה - בשתי ביצים, ולא הודו לו חקמים."

²⁷⁷ ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך

רס"י

יקרות וקפאון. איידי דאיירי בירושלים ביציאות שעריה דקתני וכן מי שיצא מירושלים כו' פתח בהא פרשתא דבעינן למימר קמן שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים:

אור שיקר בעולם הזה. כשחמה מאירה בגבורתה ואורה גדול אותו אור חשוב ויקר שלה היא קפוי וקל לעולם הבא כל דבר קל קרי קפוי צף על המים ויצף הברזל מותרגמין וקפא פרזלא (מלכים ב' ו):

בני אדם שיקרים. עשירים וחשובים ואינן טובים למקום:

איתנגיד. גוע ופרחה רוחו:
עליונים למטה. אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים:

ואנן. תלמידי חכמים היכי איתנין התם:

הרוגי מלכות ותו לא. לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד:

הרוגי לוד. שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל שהודו על עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל:

27. נ א

"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפְאוֹן" (זכריה יד, ו).

מאי "יקרות וקפאון"?

אמר רבי אלעזר:
זה אור שיקר בעולם הזה, וקפוי לעולם הבא.

רבי יוחנן אמר:
אלו נגעים ואהלות, ושיקרין הן בעולם הזה, וקפויין הן לעולם הבא.

ורבי יהושע בן לוי אמר:
אלו בני אדם, ושיקרין הן בעולם הזה, וקפויין הן לעולם הבא.

כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד,

כי הדר, אמר ליה אבוה: מאי חזית?

אמר ליה: עולם הפוך ראיתי,

עליונים - למטה,

ותחתונים - למעלה.

אמר לו: בני, עולם ברור ראית.

ואנן - היכי התם?

כי היכי דאיתו אנן הכא, הכי איתנין התם.

ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות - אין אדם יכול לעמוד במחיצתו.

מאן? ²⁷⁸ ניהו?

אילימא: רבי עקיבא וחביריו - משום הרוגי מלכות ותו לא?

אלא: הרוגי לוד.

28. ג, א

"ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה" (זכריה יד, כ).

מאי "מצלות הסוס"?

אמר רבי יהושע בן לוי:

עתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל.

רבי אלעזר אמר:

כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו - יהיה קדש לה'.

ורבי יוחנן אמר:

כל ביזה שבזויון ישראל עד שעה שהסוס רץ ומציל - יהיה קדש לה'.

בשלמא למאן דאמר: כל ביזה שבזויון ישראל -

היינו דכתיב: "והיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח" (זכריה יד, כ),

אלא למאן דאמר: בהגד תרתני - מאי "והיה הסירות בבית ה'?"

מילתא אחריתי קאמר, דמתעתרי ישראל ומתנדבי ומייתי.

בשלמא למאן דאמר: ביזה - היינו דכתיב: "ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות" (זכריה יד, כא),

אלא למאן דאמר: הגד תרתני - מאי "ולא יהיה כנעני?"

אמר רבי ירמיה:

אין כאן עני.

ו"כנעני" מנלן דאיקרית תגר?

דכתיב: "וירא שם יהודה בת איש כנעני" (בראשית לח, ב),

מאי "כנעני"?

אילימא: כנעני ממש - אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק,

בא יצחק והזהיר את יעקב,

ויהודה אזיל ונסיב!?

אלא אמר רבי שמעון בן לקיש:

בת גברא תגרא,

דכתיב: "כנען בידו מאוני מרמה" (הושע יב, ח).

ואיבעית אימא:

מהכא: "אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ" (ישעיה כג, ח).

רס"י

עד שעה שהסוס רץ ומציל.

כשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום ולשון מציל שצילו תחתיו שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין וצל האדם וצל הבהמה נוטה לצידו כשחמה במזרח צל האדם למערב אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע בראש כל האדם וצל הסוס תחתיו בפני ר' מכיר זצ"ל מצאתי:

כל מצילות. כלומר שתולין לסוס לנוי ולקשקש לשון מצלותים (ד"ה א יג):

יהיה קודש לה'. שיתנדבו ישראל נדבותיהן למקדש:

כל ביזה שיבזו ישראל. מן הנכרים ביום אחד עד חצות יהיו קודש לה' שיביאום נדבה למקדש:

הסירות כמזרקים. אף הסירות יהיו של כסף ושל זהב שתהא שם ביזה רבה להקדש:

מאי והיה הסירות כמזרקים. הא במצילות הסוס ליכא הקדש כולי האי:

דמיתעתי ישראל. יתעשרו ישראל ובשורה אחרת היא:

כנעני. לא יהיו צריכין גזברין לעשות סחורה בנכסי הקדש לפי שיהא שם עושר גדול מן הביזה:

בא אברהם והזהיר את יצחק. שהשביע לאליעזר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני (בראשית כד):

ויצחק את יעקב. לא תקח אשה מבנות כנען (שם כח):

279 ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' והיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח

280 והיה כל סיד בירושלם וביהודה קדש לה' צבאות ובאו כל הזבחים ולקחו מהם ובשלו בהם ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות ביום ההוא

281 וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה

282 כנען בידו מאוני מרמה לעשק אהב

283 מי יעץ זאת על צר המעטייה אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ

רש"י

כולו הטוב והמטיב. שאין שם בשורה רעה: **למידרשיה בפירקא.** קרייה דיו"ד היי דארבע אותיות דרשיה וטעמיה התלויים בו: **לעלם כתיב.** זה שמי לעלם חסר וי"ו לשון העלמה: **כתיב זה שמי לעלם.** בהעלמה וכתוב זה זכרי דמשמע קרייה ולא העלמה לשון אחר כיון דכתב זה שמי פשיטא דזה זכרי היאך יקרא אלא בשמו: **לא כשאני נכתב.** שני שמות לימדו שם הכתיבה ושם הקרייה

29. נ, א

"וְהָיָה ה' לְמִלְכָּךָ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד" (זכריה יד, ט).

אטו האידינא לאו אֶחָד הוא!?

אמר רבי אחא בר הנינא:
לא כְּעוֹלָם הָאָה עוֹלָם הָבָא,
הָעוֹלָם הָאָה - עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר: "בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב",
וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רְעוֹת אוֹמֵר: "בְּרוּךְ דִּיּוֹן הָאֶמֶת",
לְעוֹלָם הָבָא - כּוּלּוֹ "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב".

"וְשִׁמּוֹ אֶחָד".

מאי "אֶחָד"?

אטו האידינא לאו שְׁמוֹ אֶחָד הוא!?

אמר רב נחמן בר יצחק:
לא כְּעוֹלָם הָאָה עוֹלָם הָבָא,
הָעוֹלָם הָאָה - נִכְתָּב בְּיוֹ"ד ה"י וְנִקְרָא בְּאֵל"ף דל"ת,
אֲבָל לְעוֹלָם הָבָא - כּוּלּוֹ אֶחָד, נִקְרָא בְּיוֹ"ד ה"י וְנִכְתָּב בְּיוֹ"ד ה"י.

סבר רבא למדרשה בפירקא,
אמר ליה ההוא סבא: **"לְעֵלָם"**²⁸⁴ (שמות ג, טו) כתיב.

רבי אבינא רמי:

כתיב: **"זֶה שְׁמִי לְעֵלָם"** (שמות ג, טו),
"וְזֶה זְכָרִי לְדָד דָּר" (שמות ג, טו)!

אמר הקדוש ברוך הוא: לא כְּשֵׁאֲנִי נִכְתָּב, אֲנִי נִקְרָא,
נִכְתָּב אֲנִי - בְּיוֹ"ד ה"א,
וְנִקְרָא אֲנִי - בְּאֵל"ף דל"ת.

הדרן עלך אלו עוברין

²⁸⁴ ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר